

VERSLAG
GEZONDHEIDSINVENTARISATIE
BIJ DE
LABRADOR RETRIEVER
IN NEDERLAND

Steekproef jaargangen 2004 en 2005
Enquêtering 2009

Ed.J.Gubbels, Peter Prins & Janneke Scholten,
Genetic Counselling Services,
december 2009.

© 2009 Genetic Counselling Services, Westerhaar-Vriezenveensewijk

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the written permission of the authors.

INHOUD

1.	Inleiding	<i>blz.</i>	4
2.	Materiaal en Methoden		6
3.	Algemene gegevens		8
4.	Gezondheid		14
5.	Gedrag		22
6.	Fokkerij		27
7.	Conclusies en aanbevelingen		32

Bijlage :
Enquêteformulier Gezondheidsinventarisatie
versie Labrador Retriever

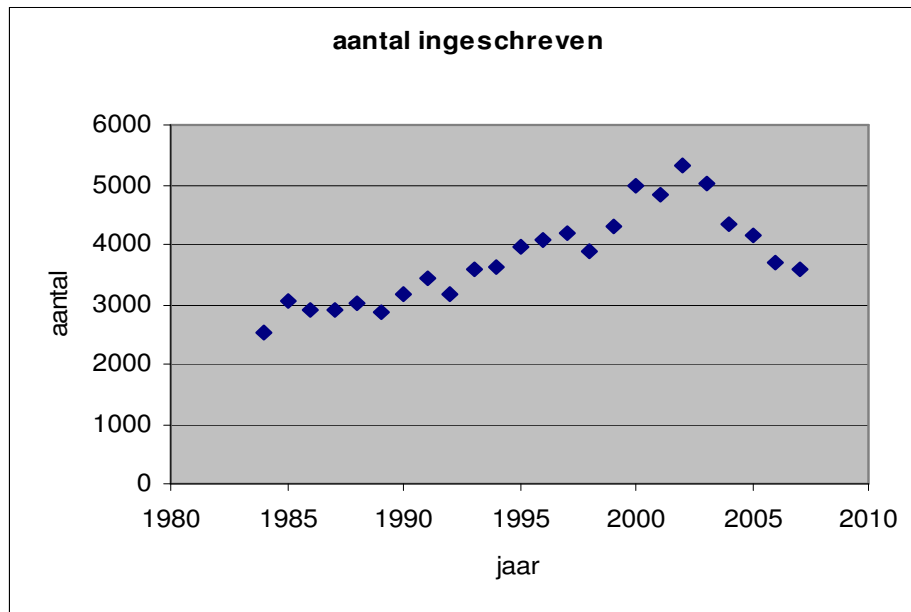
LIJST VAN FIGUREN EN TABELLEN

Figuur 1. Aantallen in het NHSB ingeschreven Labrador-pups, 1984-2007	4
Figuur 2. Kleurverdeling van Labradorpups, ingeschreven in het NHSB in de periode 1971-2009	9
Figuur 3. Frequenties van Elleboog Dysplasie bij Labradors geboren in de periode 1991-2007	16
Figuur 4. Frequenties van PRA, Cataract en RD bij Labradors geboren in de periode 1990-2007	18
Figuur 5. Algemene omschrijving van het gedrag	22
Tabel 1. Respons op de enquête	8
Tabel 2. Leeftijd van de honden in het onderzoek ten tijde van de Enquête	8
Tabel 3. Verdeling van de kleuren	9
Tabel 4. Verdeling der geslachten	10
Tabel 5. Lidmaatschap rasvereniging	10
Tabel 6. Gebruiksdoel van de hond bij aanschaf	11
Tabel 7. Hoogste kwalificaties van geshowde honden	12
Tabel 8. Problemen met de gezondheid	14
Tabel 9. Frequentie waarmee gezondheidsproblemen optreden in de afzonderlijke systemen	15
Tabel 10. Frequentie waarmee de veronderstelde 'Rasspecifieke ziekten' optreden	19
Tabel 11. Gezondheidsproblemen van reuen vergeleken met die van teven	20
Tabel 12. Algemene omschrijving van het gedrag	23
Tabel 13. Het gedragsbeeld per geslacht	24
Tabel 14. Overzicht van probleemgedrag t.a.v. volwassenen, kinderen en honden	25
Tabel 15. Aantallen reuen en teven met en zonder nakomelingen volgens het NHSB	27
Tabel 16. Verdeling van nesten geboren tussen 1-1-1999 en 1-7-2001 over vaderdieren volgens het NHSB	28
Tabel 17. Verdeling van de leeftijden bij sterilisatie	30

1. INLEIDING

De Labrador Retriever behoort tot de meest populaire hondenrassen van Nederland. Het is een ras dat in de afgelopen vijftig jaar in Nederland een gestaag toenemende populariteit doormaakte die zijn top in 2002 bereikte. In de afgelopen vijftien jaar worden er gemiddeld ruim 4000 pups jaarlijks ingeschreven in het NHSB (zie figuur 1). De omvang van de huidige geregistreerde totale populatie in ons land moet, bij een veronderstelde gemiddelde levensduur van tien jaar, op 40.000 tot 50.000 dieren worden geschat.

Figuur 1. Aantallen in het NHSB ingeschreven Labrador-pups, 1984-2007

Naast de in het NHSB ingeschreven honden zijn er ook Labradors waarvoor geen stamboom werd aangevraagd, ook al waren beide ouderdieren misschien wel geregistreerd. Deze honden zonder stamboom komen we in de cijfers niet tegen; toch gaat het hier om honden die mede bepalend zijn voor de beeldvorming over het ras, omdat ze wèl als Labrador herkenbaar zijn.

Voor de rasvereniging, de Nederlandse Labrador Vereniging (NLV), diende zich de vraag aan of, en in hoeverre, er sprake is van structurele problemen met de gezondheid of met het gedrag van het ras. Zoals elk ras kent ook de Labrador afwijkingen en stoornissen die erfelijk zijn of waarvoor een erfelijke basis wordt vermoed. Dit gegeven op zich is niet verontrustend.

Essentieel is de vraag of er, voor één of meer van deze problemen, sprake is van een dusdanige situatie dat acuut ingrijpen wenselijk of noodzakelijk is.

In 2008 besloot de rasvereniging om, samen met het instituut 'Genetic Counselling Services' (GCS), een onderzoek in gang te zetten naar een aantal karakteristieken van de Labrador Retriever in Nederland. Voor dit onderzoek werd gebruik gemaakt van de gestandaardiseerde enquêteformulieren van GCS en van de bijbehorende methodiek van verzamelen, verwerken en analyseren. De verantwoordelijkheid voor het onderzoek werd ondergebracht bij GCS.

Eind juni 2009 werden eigenaren van een deel van de in de jaren 2004 en 2005 geboren Labradors benaderd, met het verzoek informatie te verschaffen over hun hond en over hun beleving ten aanzien van het functioneren van het dier. Uit de aldus verzamelde gegevens werd de kwalitatieve en kwantitatieve

informatie verkregen die in dit rapport is weergegeven. Op basis van de gegevens worden conclusies getrokken omtrent de huidige situatie van het ras. Daar waar mogelijk, worden uitspraken gedaan over de consequenties van de huidige bevindingen voor de toekomst van de populatie.

Uitdrukkelijk zij vermeld dat het hier om een in de tijd beperkte bestandsopname gaat, waarbij het slechts ten dele mogelijk is zicht te krijgen op processen die zich in de opeenvolging van generaties ontwikkelen. Vanuit de nu beschikbare gegevens zullen uitspraken over trends altijd een voorwaardelijk karakter hebben. De invulling van die voorwaarden zal de richting en de omvang van de aangeduide trends bepalen.

Dat dit rapport tot stand kon komen, hebben we te danken aan de 1761 eigenaren die zoveel betrokkenheid bij 'hun ras' toonden dat zij de moeite namen het enquêteformulier in te vullen en terug te sturen. We zijn hen zeer erkentelijk voor hun onmisbare bijdrage aan dit onderzoek.

2. MATERIAAL EN METHODEN

Definitie van de populatie

In het onderzoek waarover hier verslag wordt uitgebracht is de Labrador Retriever populatie in Nederland onderwerp van studie. Deze populatie is gedefinieerd als 'alle dieren, behorend tot het ras Labrador Retriever, ingeschreven in het NHSB'.

Omdat een populatiedekkend onderzoek om tal van praktische redenen was uitgesloten, werd besloten een beperkte steekproef te nemen. Aan deze steekproef werd de eis gesteld dat ze in voldoende mate ruimte moest bieden tot het doen van uitspraken die voor de populatie als geheel geldigheid hebben.

Overwegingen bij de methode

Een onderzoek naar het functioneren ten aanzien van gezondheid en gedrag van een hondenras zal altijd uit moeten gaan van de informatie die bij eigenaren (houders) beschikbaar is. Natuurlijk zijn er tegen de onderzoeksmethodiek 'het enquêteren van eigenaren' bedenkingen aan te voeren. Zo worden de resultaten bepaald, en soms ook beperkt, door het kennisniveau dat bij die eigenaren aanwezig is. Met name bij het benoemen van 'onduidelijke' afwijkingen en problemen kan dit een rol spelen.

Anderzijds is de beleving van die eigenaar wezenlijk. Het welzijn van een hond wordt, behalve door zijn eigen fysieke gesteldheid, in hoge mate bepaald door het vermogen van die hond om in harmonie te leven met zijn omgeving. En aangezien onze honden primair functioneren in relatie tot de mens, vinden we in de beleving van die mens belangrijke aanwijzingen over de mate van welzijn van zijn hond.

Vergelijking van resultaten

Daar waar dat in dit rapport relevant is worden de resultaten vergeleken met de resultaten van eerder onderzoek bij de Labrador (de honden geboortjaar 1991, geënuquêteerd maart 1995, niet gepubliceerd), met de gegevens verzameld in het NLV-databestand dat beheerd wordt met GCS-Datamanager® en met vergelijkbaar onderzoek bij 30 eerder onderzochte rassen, onder andere gepubliceerd in het rapport 'SYNTHESE, Gezondheidsinventarisaties bij een aantal Nederlandse rashondenpopulaties, 1994-2001', Ed.J.Gubbels, Peter Prins & Janneke Scholten, Raad van Beheer afdeling GGW, oktober 2002. (Uitgave: Raad van Beheer op Kynologisch Gebied, Amsterdam).

De gegevens uit het NLV-enquête-onderzoek onder honden van leden van de NLV dat eind 1999 werd gestart, zijn opgenomen in het NLV-databestand en aldus meegenomen in dit rapport. Een samenvatting van de resultaten van dit onderzoek werd in het april-nummer (nr. 2) van de jaargang 2002 van de Labradorpost gepubliceerd ('Gezondheids- en welzijnsproblemen bij de Labrador Retriever, consequenties voor het fokkerijbeleid', Ed.J.Gubbels & Janneke Scholten, april 2002).

Overwegingen bij de keuze van de steekproef

De samenstelling van een steekproef wordt bepaald door de doelstelling van het onderzoek. Het onderzoek naar mogelijke problemen met de gezondheid en het gedrag van de Labrador Retriever werd aangezet vanuit de vaststelling dat er te weinig structurele informatie beschikbaar was over de huidige Nederlandse populatie van het ras. Daarom werden voor dit onderzoek de volgende doelen vastgesteld:

1. Het in kaart brengen van de belangrijkste problemen in de Nederlandse Labrador populatie.
2. Het geven van schattingen voor de frequenties waarmee deze problemen optreden.
3. Het formuleren van conclusies en aanbevelingen ten behoeve van de fokkers en de rasvereniging.

Bij de aanvang van het onderzoek werden de bij de Labrador veronderstelde problemen geëvalueerd. Op grond hiervan werd gekozen voor het enquêteren van eigenaren van dieren in de leeftijd van vier en vijf jaar.

Overwegingen bij het bepalen van de steekproefomvang

Naarmate de omvang van de steekproef groter is, wordt het mogelijk om zeldzamere verschijnselen op te sporen. Voor het bepalen van de steekproefomvang staat de vraag centraal met welke nauwkeurigheid we verschijnselen willen vaststellen.

Bij de methodiek 'enquêtering' is de welwillende medewerking van velen vereist. De ervaring bij andere rassen leert dat het responspercentage voor dit type onderzoeken tussen veertig en vijftig procent ligt, voor jongere honden wat hoger, voor oudere honden wat lager. Dit gegeven werd meegenomen bij de bepaling van de steekproefomvang.

Bij de gegeven steekproefomvang van de afzonderlijke jaarklassen en bij een responspercentage in de genoemde orde van grootte, moet het mogelijk zijn om fenomenen die per jaargang bij tenminste één procent van de honden voorkomen, met een zekerheid van nagenoeg honderd procent vast te stellen. Kijken we naar het totaal van de twee jaargangen, dan zijn daarin, bij eenzelfde responspercentage, fenomenen die beduidend minder dan eens per honderd dieren voorkomen met een zekerheid van nagenoeg honderd procent vast te stellen. Deze uitgangspunten werden voor de hier gepresenteerde inventarisatie aanvaardbaar geacht. In eventuele vervolgonderzoeken kunnen ze worden herzien, afhankelijk van de aard, en vooral ook de ernst, van de gevonden afwijkingen in de populatie.

Opmerkingen over het enquêteformulier

Ten behoeve van dit onderzoek werd het gestandaardiseerde enquêteformulier aangepast voor de Labrador Retriever (zie bijlage). Deze aanpassingen betroffen de 'rasspecifieke ziekten', waarnaar in onderdeel 12. op het derde blad wordt gevraagd en een akkoordverklaring van de eigenaar om de verkregen gegevens aan de rasvereniging ter beschikking te stellen op het laatste blad.

De enquête kent 'gesloten vragen', waarin de respondent alleen maar kan aankruisen wat van toepassing is, en 'open vragen', waarin de respondent een toelichtende tekst kan geven. Alle teksten werden voorafgaand aan de analyse gelezen en geïnterpreteerd. Waar dit aan de orde was werden de antwoorden op de gesloten vragen aangepast overeenkomstig de gegeven toelichtingen.

Toelichting bij de tabellen

Genetic Counselling Services analyseert de gegevens per geboortjaar van de honden. Dat betekent dat in de meeste tabellen in de eerste kolom jaartallen staan. Daarmee is het overal in het rapport duidelijk aan welke deelpopulatie (jaargang) de gegevens en de bijbehorende conclusies zijn ontleend.

In dit rapport worden de tellingen van enquêteresultaten gegeven, aangevuld met het overeenkomstige percentage. Dit percentage is een 'puntschatting'. We moeten daarbij bedenken dat het om een zo goed mogelijke schatting gaat, gebaseerd op de steekproef. De echte waarde, de waarde die we zouden vinden als we de hele populatie zouden onderzoeken, kennen we niet. We kunnen wél, met een vooraf vast te stellen betrouwbaarheid, aangeven in welk gebied die echte waarde ligt. Dat doen we door een 'intervalschatting' op te nemen.

In dit onderzoek is gekozen voor een betrouwbaarheid van 95%. In de percentagekolom staat dan bijvoorbeeld, voor een verschijnsel dat bij 5% van de honden voorkwam, dat het percentage $5,0 \pm 1,4$ is. Dit betekent dat de echte waarde, met een zekerheid van 95%, tussen 3,6 en 6,4 procent ligt. De breedte van het interval wordt bepaald door het aantal waarnemingen waarop de schatting is gebaseerd. Naarmate dat aantal groter is, zal het interval kleiner zijn en krijgen we dus een betere schatting van de echte frequentie, de frequentie waarmee het verschijnsel in de populatie voorkomt.

3. ALGEMENE GEGEVENS

Medewerking aan de enquête

Eind juni 2009 werden enquêteformulieren verstuurd naar de 2081 eigenaren van Labradors geboren in 2004 en naar 1969 eigenaren van Labradors van de jaargang 2005. Van de betreffende jaargangen werd de eigenaar van elke tweede hond in het stamboek aangeschreven, in totaal betrof het 4050 honden. De aangeschreven eigenaren werden met behulp van het GCS-enquêteformulier ondervraagd over het wel en wee van hun honden.

Van de 4050 verzonden enquêteformulieren werden er 1761 (43,5%) door de eigenaar ingevuld en geretourneerd (zie tabel 1). Dit responspercentage is, vergeleken met de percentages bij andere onderzochte rassen, aan de lage kant. Met dit aantal geretourneerde enquêteformulieren is het mogelijk om met een zekerheid van nagenoeg honderd procent binnen de totale onderzoeksgroep fenomenen op te sporen die eens per tweehonderd honden (bij een half procent van de honden) voorkomen. Binnen de afzonderlijke leeftijdsgroepen kunnen bij deze respons-aantallen fenomenen die bij minder dan één procent van de dieren voorkomen nagenoeg met zekerheid worden aangetoond.

Tabel 1. Respons op de enquête

Jaar	Ingevuld retour aantal (%)	Onbestelbaar retour aantal (%)	Geen respons aantal (%)	Totaal verzonden aantal
2004	889 (42,7 ± 2,1)	92 (4,4 ± 0,9)	1100 (52,9 ± 2,1)	2081
2005	872 (44,3 ± 2,2)	71 (3,6 ± 0,8)	1026 (52,1 ± 2,2)	1969
Totaal	1761 (43,5 ± 1,5)	163 (4,0 ± 0,6)	2126 (52,5 ± 1,5)	4050

Bij de interpretatie van de resultaten kan het van belang zijn te letten op de leeftijden van de honden ten tijde van enquêtering (zie tabel 2). De jongste honden in het onderzoek (jaargang 2004) waren gemiddeld ruim vier jaar; de oudste honden (jaargang 2005) waren gemiddeld vijf en een half jaar ten tijde van de enquête.

Tabel 2. Leeftijd van de honden in het onderzoek ten tijde van de enquêtering

Jaargang	Leeftijd in maanden	Gemiddelde leeftijd (mnd)
2004	54 - 66	60
2005	42 - 54	48

Daar waar processen aan de orde zijn die zich rond de genoemde leeftijden ontwikkelen of openbaren, zouden we die ontwikkeling moeten kunnen waarnemen in de vorm van een toe- of afname in de verschillende jaargangen.

Verdeling van kleur en geslacht

De Labrador komt voor in drie erkende kleurvariëteiten: Zwart, Geel en Chocolate (tabel 3). Voor zover in dit onderzoek blijkt dat bepaalde kenmerken of afwijkingen een relatie hebben met één of meerdere kleuren zal daar melding van worden gemaakt.

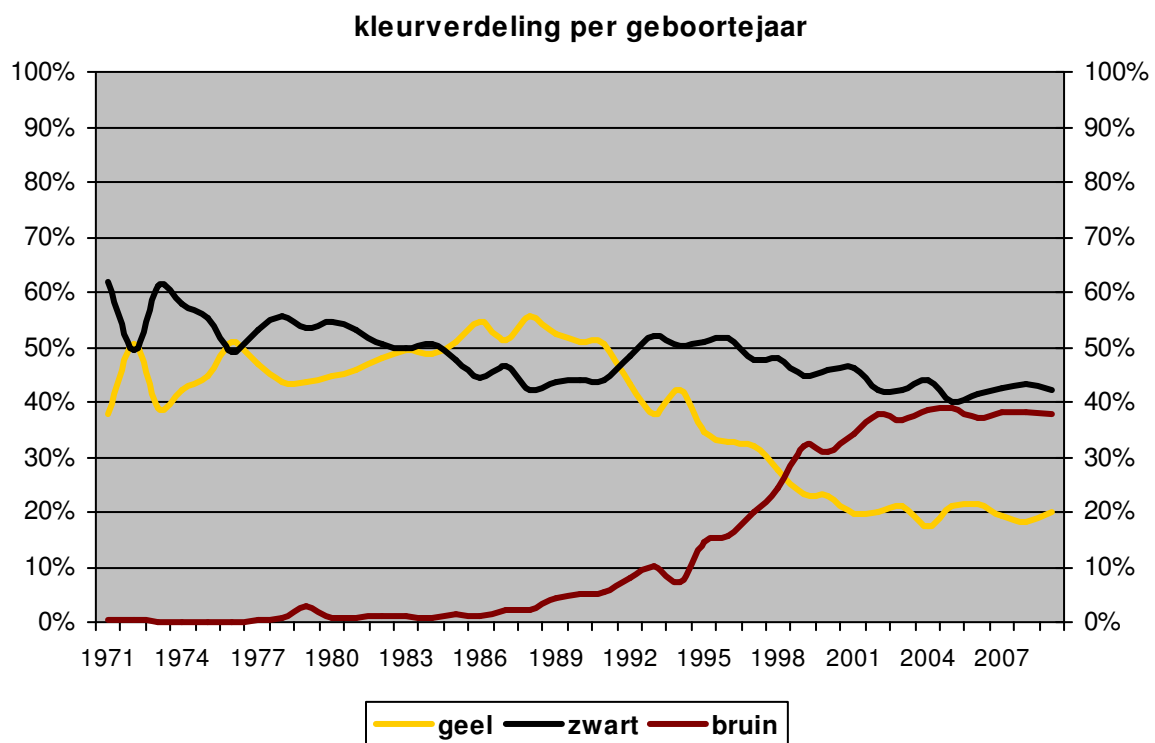
De kleurverdeling in deze steekproef wijkt dramatisch af van de verdeling van de kleuren zoals we die in een eerder onderzoek van de jaargang 1991 aantreffen. Toen nog bedroeg het percentage chocolate honden om en nabij vijf procent, het was een weinig voorkomende en, misschien ook, minder gewenste kleur.

Tabel 3. Verdeling van de kleuren (in de categorieën 'respons' en 'onbestelbaar retour')

Jaargang	zwart aantal (%)	geel aantal (%)	chocolate aantal (%)	'anders' aantal (%)	Totaal aantal
2004	433 (44,1 ± 3,1)	173 (17,6 ± 2,4)	374 (38,1 ± 3,0)	1 (0,1 ± 0,2)	981
2005	381 (40,4 ± 3,1)	202 (21,4 ± 2,6)	359 (38,1 ± 3,1)	1 (0,1 ± 0,2)	943
Totaal	814 (42,3 ± 2,2)	375 (19,5 ± 1,8)	733 (38,1 ± 2,2)	2 (0,1 ± 0,1)	1924

Nadat de kleur chocolate midden jaren negentig razend populair werd bij het grote publiek, richtte een groot deel van de fokkers zich op het produceren van chocolate pups. Figuur 2 geeft een overzicht van de ontwikkeling van de kleurverdeling, ontleend aan het NLV- databestand dat wordt beheerd met GCS-Datamanager®.

Figuur 2. Kleurverdeling van Labradorpups, ingeschreven in het NHSB in de periode 1971-2009

Als we kijken naar de verdeling van reuen en teven in de onderzochte groep stellen we vast dat er geen verontrustende onbalans is tussen de beide geslachten. Dit geldt zowel voor de totale steekproef als voor de afzonderlijke jaarklassen (tabel 4).

Tabel 4. Verdeling der geslachten
(categorieën 'respons' en 'onbestelbaar retour')

Jaar	Reuen aantal (%)	Teven aantal (%)	Totaal aantal
2004	527 (53,7 ± 3,1)	454 (46,3 ± 3,1)	981
2005	479 (50,8 ± 3,2)	464 (49,2 ± 3,2)	943
Totaal	1006 (52,3 ± 2,2)	918 (47,7 ± 2,2)	1924

Een tekort aan vertegenwoordigers van een der geslachten kan wijzen op een verhoogde sterfte die wordt veroorzaakt door afwijkingen die vooral (of uitsluitend) in het ene of het andere hormonale milieu tot expressie komen. Voor geen van beide geslachten vinden we hier aanwijzingen voor een probleem.

Lidmaatschap van de rasvereniging

De in dit rapport gepresenteerde gegevens werden op initiatief van de rasvereniging verzameld met het doel daarop, indien nodig, toekomstig fokbeleid te baseren. Bij het ontwikkelen en ten uitvoer brengen van beleid, is de organisatiegraad van 'het vakgebied' een van de kritische succesfactoren. Naarmate het draagvlak van een rasvereniging groter is, wordt de discussie over het wenselijke en noodzakelijke voor het ras door meer betrokkenen gevoerd en is er een breder draagvlak voor de conclusies (tabel 5.).

Tabel 5. Lidmaatschap rasvereniging

Jaar	Wel lid aantal (%)	Niet lid aantal (%)	Totaal aantal	Geen antw.
2004	179 (20,8 ± 2,7)	682 (79,2 ± 2,7)	861	4
2005	205 (24,0 ± 2,9)	650 (76,0 ± 2,9)	855	4
Totaal	384 (22,4 ± 2,0)	1332 (77,6 ± 2,0)	1716	8

In de onderzochte groep werd een lidmaatschapspercentage van ruim 22% vastgesteld, dit is vergelijkbaar met de percentages die bij andere numeriek grote rassen worden gevonden.

We mogen dit percentage niet zomaar van toepassing verklaren op de gehele populatie van eigenaren van Labradors. Nieuwe leden worden voornamelijk geworven binnen de groep eigenaren die net een pup hebben aangeschaft. De verwachting is dat in de jaren daarna, elk volgend jaar weer, een zeker percentage zal afhaken. In de tabel zien we daar een aanwijzing voor.

Herkomst van de honden

Van de 1712 honden waarvoor de vraag naar de herkomst van de hond werd beantwoord, waren er 1579 (92,2%) rechtstreeks afkomstig van een fokker, 78 honden (4,6%) kwamen uit eigen fokkerij en 55 dieren (3,2%) werden overgenomen van derden.

Bij de aanschaf van een pup kan gekozen worden om dit wèl of niet te doen via de pupinformatie van de rasvereniging. In de enquête is gevraagd of de hond via tussenkomst van de rasvereniging werd aangeschaft. Van de eigenaren van Labradors die bij een fokker werden aangeschaft, gaf 25,6% aan dit via de vereniging te hebben gedaan.

De eigenaar en zijn verwachtingen

In de enquête werd gevraagd met welk doel de eigenaar de hond had aangeschaft (tabel 6). Hierbij kon gekozen worden tussen de categorieën 'huishond', 'fokhond', 'showhond', 'waakhond', 'jachthond', 'verdedigingshond' en de categorie 'anders'.

Waar een eigenaar meer dan één categorie had aangekruist, moest voor de analyse een keuze worden gemaakt. Als een hond zowel show- als fokhond werd genoemd, werd voor de aanduiding 'fokhond' gekozen. Daar waar behalve 'huishond' ook nog een andere kwalificatie werd gebruikt, werd voor die laatste aanduiding gekozen. Honden die door hun eigenaar als show-, fok-, jacht- of waakhond werden aangeduid, werden in de meeste gevallen ook als 'huishond' aangemeld. Dat betekent dat het merendeel van de honden in ons onderzoek (tevens) de rol van huishond vervult.

Er werden geen noemenswaardige verschillen in gebruiksdoel aangetroffen tussen de jaargangen. Daarom volstaan we met een weergave voor de totale onderzoeksgroep (tabel 6.).

Tabel 6. Gebruiksdoel van de hond bij aanschaf

Jaar	Huishond aantal (%)	Fokhond aantal (%)	Showhond aantal (%)	Waakhond aantal (%)	Jachthond aantal (%)
2004	742 (96,2 ± 1,3)	24 (3,1 ± 1,2)	4 (0,5 ± 0,5)	13 (1,7 ± 0,9)	69 (8,9 ± 2,0)
2005	718 (91,5 ± 2,0)	38 (4,8 ± 1,5)	3 (0,4 ± 0,4)	21 (2,7 ± 1,1)	68 (8,7 ± 2,0)
Totaal	1460 (93,8 ± 1,2)	62 (4,0 ± 1,0)	7 (0,4 ± 0,3)	34 (2,2 ± 0,7)	137 (8,8 ± 1,4)

Slechts één eigenaar in de onderzoeksgroep heeft zijn Labrador aangeschaft met het gebruiksdoel 'verdedigingshond'. Twee honden werden met het gebruiksdoel 'G&G/Obedience' aangeschaft en twee honden om ermee aan 'Behendigheid' deel te nemen. Eén hond was als speurhond voorbestemd en twaalf honden werden aangeschaft om later als geleide- of hulphond ingezet te kunnen worden. In totaal gaat het dus om 18 honden (ongeveer 1,0%) die voor de wat meer bijzondere doelen werden aangeschaft.

Uiteraard heeft elke eigenaar bij de aanschaf van een pup bepaalde verwachtingen. En net als bij de aanschaf van zoveel andere dingen wordt ook hier niet altijd ieders verwachting vervuld. Bijna één op de twintig eigenaren (4,9%) had zich bij aanschaf van hun Labrador iets anders voorgesteld. In vergelijking met de andere onderzochte rassen is dit een laag percentage.

In meer dan de helft van gevallen had deze teleurstelling betrekking op gezondheidsproblemen. In iets minder dan éénderde van de gevallen betrof de teleurstelling tegenvallende karakter- en gedragseigenschappen, een tegenvallend exterieur werd slechts een aantal malen gemeld.

Of die verwachtingen worden waargemaakt, hangt van nogal wat omstandigheden af. Zodra er sprake is van teleurstelling (niet-vervulde verwachtingen) is er een probleem dat zowel vanuit de eigenaar als vanuit de hond kan zijn ontstaan. Meestal lukt het niet om in dit soort situaties eenduidig te kiezen tussen de tekortkomingen van de baas en die van zijn hond als oorzaak.

In de enquête werd vervolgens gevraagd naar de tevredenheid van de eigenaar over de voorlichting die de fokker bij de aanschaf gaf. Op zichzelf verdient het aspect 'voorlichting van potentiële kopers' alle aandacht. Naarmate hierin beter wordt voorzien heeft de nieuwe eigenaar een reëler beeld van waar hij aan begint. Niet alleen zal daardoor de eigenaar meer plezier beleven aan zijn hond, ook de hond zal meer plezier beleven aan zijn eigenaar. Bij dit onderzoek gaf ruim 95% van de eigenaren aan tevreden te zijn over de verkregen voorlichting. Een hoog percentage vergeleken met wat we bij de meeste andere rassen vinden.

Bijna vier op de tien de eigenaren in de steekproef (39,9%) hebben al eens eerder een Labrador gehad. Deze vroegere ervaring met het ras was kennelijk zo positief dat opnieuw voor een Labrador werd gekozen. In vergelijking tot andere rassen is dit een hoog percentage en ook hoger dan vastgesteld in eerder onderzoek bij Labradors geboren in 1991 (25,6%). De huidige eigenaren van Labradors zijn blijkbaar bijzonder trouw aan het ras, meer dan eigenaren van de meeste eerder onderzochte rassen.

Omdat de enquête zich richt op huidige eigenaren van Labrador Retrievers, ontbreekt natuurlijk de informatie over degenen die voorheen een hond van dit ras hadden en die besloten over te stappen naar een ander ras, of die zelfs helemaal geen hond meer willen. Die groep vroegere eigenaren zou veel informatie kunnen verschaffen over motieven 'om het niet meer te doen'.

Het exterieur

Bij de fokkerij van rashonden wordt aan het exterieur veel waarde toegekend. Ook hebben veel eigenaren de neiging de kwaliteit van rashonden uit te drukken in termen van de mate waarin de dieren voldoen aan de standaard zoals die op de tentoonstelling wordt geïnterpreteerd. Vandaar dat ook in deze enquête de vraag naar de tevredenheid met het uiterlijk van de hond niet kon uitblijven. Bijna alle eigenaren (97,2%) gaven aan tevreden te zijn met het uiterlijk van hun hond. Het betreft hier overigens de 'subjectieve' beleving van de eigenaren, die niet overeen hoeft te komen met wat de keurmeesters ervan zouden vinden. Desondanks, ongeacht wat die keurmeesters ervan vinden, er zijn geen redenen op voorhand om de specifieke esthetische deskundigheid van eigenaren van Labradors in twijfel te trekken.

Een beperkt deel (11,3%) van de honden in dit onderzoek werd uitgebracht op een of meer shows. Kennelijk vindt bijna één op de negen eigenaren het van belang aan officiële exterieurkeuringen deel te nemen. In de steekproef van 1991 was dit een hoger percentage (18,0%).

Om een indruk te krijgen omtrent de tevredenheid over het uiterlijk van de Labrador van 'wat meer officiële zijde' werd ook naar keuringsuitslagen gevraagd. Daar waar meer uitslagen van hetzelfde dier beschikbaar waren werd, ongeacht het aantal uitslagen, de hoogste score opgevoerd als kwalificatie voor de hond (zie tabel 7).

Tabel 7. Hoogste kwalificaties van geshowde honden (n = 172)

Jaar	Uitmuntend aantal (%)	Zeer Goed aantal (%)	Goed aantal (%)	Matig aantal (%)	Totaal aantal	Geen antw.
2004	35 (47,3)	31 (41,9)	8 (10,8)	0 (0,0)	74	10
2005	51 (52,0)	33 (33,7)	14 (14,3)	0 (0,0)	98	12
Totaal	86 (50,0)	64 (37,2)	22 (12,8)	0 (0,0)	172	22

De kwalificatie 'matig' kwam niet voor. We zien dus in bovenstaande tabel slechts 'goede' of nog betere honden.

Overleden en afgestane honden

Ten tijde van de enquêtering bleken 43 (2,5%) van de 1749 honden waarvoor deze vraag was beantwoord door uiteenlopende oorzaken te zijn overleden. Het gemelde aantal overgeplaatste Labradors is laag: slechts 37 honden (2,1%) in de totale onderzoeksgroep. Behalve deze 80 honden die niet meer in bezit waren van de bij de rasvereniging bekende eigenaar waren er nog 4 honden die 'niet meer in bezit' waren waarbij geen 'bestemming' was vermeld.

Er is geen in het oog springende doodsoorzaak aan te wijzen. De sterftcijfers (2,2% bij de vierjarige honden en 2,7% bij de vijfjarige honden) lijken gelijkmatig toe te nemen met het toenemen van de leeftijd. Er zijn in dit onderzoek geen aanwijzingen voor piekleeftijden waarbij er sprake is van een verhoogde sterfte. De aantallen zijn echter te klein om daar enige conclusie aan te verbinden.

Bij deze cijfers, wellicht meer nog dan bij de andere, moeten we bedenken dat ze gevoelig kunnen zijn voor vertekening door invloeden vanuit de emoties van de eigenaren. Het zou kunnen dat eigenaren die hun hond door sterfte verloren een verhoogde motivatie tot meewerken hebben. Dit zou tot een overschatting van het sterftepercentage kunnen leiden. Ook het omgekeerde kan aan de orde zijn. Eigenaren die al langer geleden hun hond hebben verloren, zullen wellicht niet meer bereid zijn deel te nemen aan de enquête waardoor de sterfte wordt onderschat

4. GEZONDHEID

In het enquêteonderdeel over 'gezondheid' werd als eerste gevraagd of er problemen zijn geweest met de gezondheid van de betreffende hond. Het antwoord hierop is, voor elk van de honden, de samenvatting van gezondheid en ziekte, aangevuld met kleine en grotere ongelukjes en gebreken in de onderzochte periode.

Waar we hier over 'gezondheidsproblemen' spreken bedoelen we het hele scala, variërend van kleine ongemakjes tot en met ernstige en levensbedreigende zaken. De hier gemelde problemen omvatten alles, van een eenvoudige infectie of een beperkte verwonding tot en met zaken zoals hartafwijkingen en epilepsie, die uiteindelijk tot een vroegtijdig einde kunnen leiden.

De aantallen

Van de 1721 eigenaren die op deze vraag antwoord gaven, waren er 692 die meldden dat er problemen zijn geweest met de gezondheid van hun hond (zie tabel 8). In het onderzochte leeftijdsgebied kreeg ongeveer 40% van de honden met gezondheidsproblemen te maken. Vergeleken met andere rassen is dit percentage laag. Ten opzichte van de eerdere gezondheidsinventarisatie (de jaargang 1991) is er sprake van een afname. In dat onderzoek vonden we bij honden die jonger waren (in het leeftijdsgebied van 38 tot 50 maanden) 42,9% dieren met gezondheidsproblemen. In het onderzoek van 1995 vonden we een hoger percentage bij honden die één à twee jaar jonger waren.

Tabel 8. Problemen met de gezondheid

Jaar	Wel problemen aantal (%)	Geen problemen aantal (%)	Totaal aantal	Geen antw.
2004	370 (42,8 ± 3,3)	495 (57,2 ± 3,3)	865	0
2005	322 (37,6 ± 3,2)	534 (62,4 ± 3,2)	856	0
Totaal	692 (40,2 ± 2,3)	1029 (59,8 ± 2,3)	1721	0

Gezondheidsproblemen opgesplitst per systeem

De praktijk leert dat de gemiddelde hondeneigenaar slechts ten dele bekend is met de specifieke diagnoses die door dierenartsen worden gesteld. In vrijwel alle gevallen echter weet men wel het systeem (het functionele deel van de hond) aan te duiden waarin de gezondheidsstoornis optrad. Vandaar dat in de enquête een lijst van systemen werd aangereikt met de vraag, aan te geven in welke van deze systemen de gezondheidsproblemen optraden (zie tabel 9).

Met dit overzicht wordt voor de Labrador Retriever een beeld geschetst van 'mogelijke zwakke plekken', aspecten waaraan in eventuele vervolgstudies en in het fokbeleid aandacht zou moeten worden besteed.

Elke hond in de onderzochte groep kon gedurende de periode waarop het onderzoek betrekking heeft, problemen krijgen in één of meer van de genoemde systemen. De 692 Labradors die gezondheidsproblemen hadden, scoorden samen 950 maal in de onderstaande tabel. Gemiddeld komt dat neer op 1,37 keer per hond met gezondheidsproblemen. Bij een deel van deze groep komt kennelijk meer dan één probleem voor.

De meeste problemen worden gemeld in de categorie 'Huid en haar'. Het gaat om 14,5% van de dieren, één op de zeven honden, in de onderzoeksgroep. Dit percentage is vergelijkbaar met de 13,4% die in het eerdere onderzoek (bij jongere honden) werd gemeld.

Ruim de helft van de gemelde problemen (139 stuks) betreffen Atopie/Allergie, een afwijking waarvoor het aannemelijk is dat die een erfelijke basis heeft. Daarnaast wordt er bij een groot aantal honden melding

gemaakt van een reeks van verwante problemen die mogelijk ook lokale of milde uitingen zijn van de genoemde Allergie/Atopie, men meldt huidirritatie, hot spots, eczeem of alleen maar 'gevoelige huid' of 'vachtproblemen'.

Honden met problemen in de categorie 'Huid en haar' blijken een verhoogde kans op tevens problemen te in de categorieën 'Oren en gehoor', 'Spijverteringsstelsel' en 'Geslachtsorganen'.

Tabel 9. Frequentie waarmee gezondheidsproblemen optreden in de afzonderlijke systemen (n = 1721). In de tabel worden de aantallen uitgedrukt als percentage van het totale aantal honden waarvoor de vragen over 'gezondheid' werden beantwoord.

Jaar	Huid en haar aantal (%)	Wervelkolom aantal (%)	Ledematen aantal (%)	Gebit aantal (%)	Totaal aantal
2004	125 (14,5 ± 2,3)	9 (1,0 ± 0,7)	86 (9,9 ± 2,0)	9 (1,0 ± 0,7)	865
2005	124 (14,5 ± 2,4)	5 (0,6 ± 0,5)	56 (6,5 ± 1,7)	1 (0,1 ± 0,2)	856
Totaal	249 (14,5 ± 1,7)	14 (0,8 ± 0,4)	142 (8,3 ± 1,3)	10 (0,6 ± 0,4)	1721

Jaar	Zenuwstelsel aantal (%)	Ogen en gezichtsvermogen aantal (%)	Oren en gehoor aantal (%)	Bloed en afweer- systeem aantal (%)	Totaal aantal
2004	37 (4,3 ± 1,3)	16 (1,8 ± 0,9)	61 (7,1 ± 1,7)	8 (0,9 ± 0,6)	865
2005	32 (3,7 ± 1,3)	19 (2,2 ± 1,0)	67 (7,8 ± 1,8)	2 (0,2 ± 0,3)	856
Totaal	69 (4,0 ± 0,9)	35 (2,0 ± 0,7)	128 (7,4 ± 1,2)	10 (0,6 ± 0,4)	1721

Jaar	Hart en vaatstelsel aantal (%)	Longen en luchtwegen aantal (%)	Spijverterings- stelsel aantal (%)	Nieren en urinewegen aantal (%)	Totaal aantal
2004	4 (0,5 ± 0,5)	4 (0,5 ± 0,5)	56 (6,5 ± 1,6)	27 (3,1 ± 1,2)	865
2005	4 (0,5 ± 0,5)	3 (0,4 ± 0,4)	37 (4,3 ± 1,4)	19 (2,2 ± 1,0)	856
Totaal	8 (0,5 ± 0,3)	7 (0,4 ± 0,3)	93 (5,4 ± 1,1)	46 (2,7 ± 0,8)	1721

Jaar	Melkklieren aantal (%)	Geslachtsorganen aantal (%)	Voortplanting aantal (%)	Hormonen aantal (%)	Totaal aantal
2004	1 (0,1 ± 0,2)	58 (6,7 ± 1,7)	4 (0,5 ± 0,5)	4 (0,5 ± 0,5)	865
2005	0 (0,0 ± 0,2)	49 (5,7 ± 1,6)	3 (0,4 ± 0,4)	4 (0,5 ± 0,5)	856
Totaal	1 (0,1 ± 0,1)	107 (6,2 ± 1,1)	7 (0,4 ± 0,3)	8 (0,5 ± 0,3)	1721

Jaar	Lever aantal (%)	Gedrag aantal (%)	Totaal aantal
2004	6 (0,7 ± 0,6)	5 (0,6 ± 0,5)	865
2005	1 (0,1 ± 0,2)	4 (0,5 ± 0,5)	856
Totaal	7 (0,4 ± 0,3)	9 (0,5 ± 0,3)	1721

Als tweede in de rij scoren de problemen in de categorie 'Ledematen'. Het betreft één op de twaalf honden (8,3%) in dit onderzoek. Dit percentage is aanzienlijk lager dan in het eerdere onderzoek (de jaargang 1991)

werd vastgesteld. Toen had nog 13,4% van de honden problemen met de ledematen. Er is in de tussenliggende periode een aanzienlijke verbetering opgetreden die zeker mede te danken is aan het selectie-beleid dat de fokkers hebben toegepast.

Het meest voorkomende probleem is Elleboog Dysplasie (ED), dit wordt voor 64 honden gemeld. Verder is er bij een deel van de honden sprake van problemen met de knieën: kniebanden, kruisbanden en wordt er melding gemaakt van een beperkt aantal honden met klinische Heup Dysplasie (HD). Bij een klein aantal honden is sprake van defecten tengevolge van blessures die geen verband houden met erfelijke defecten.

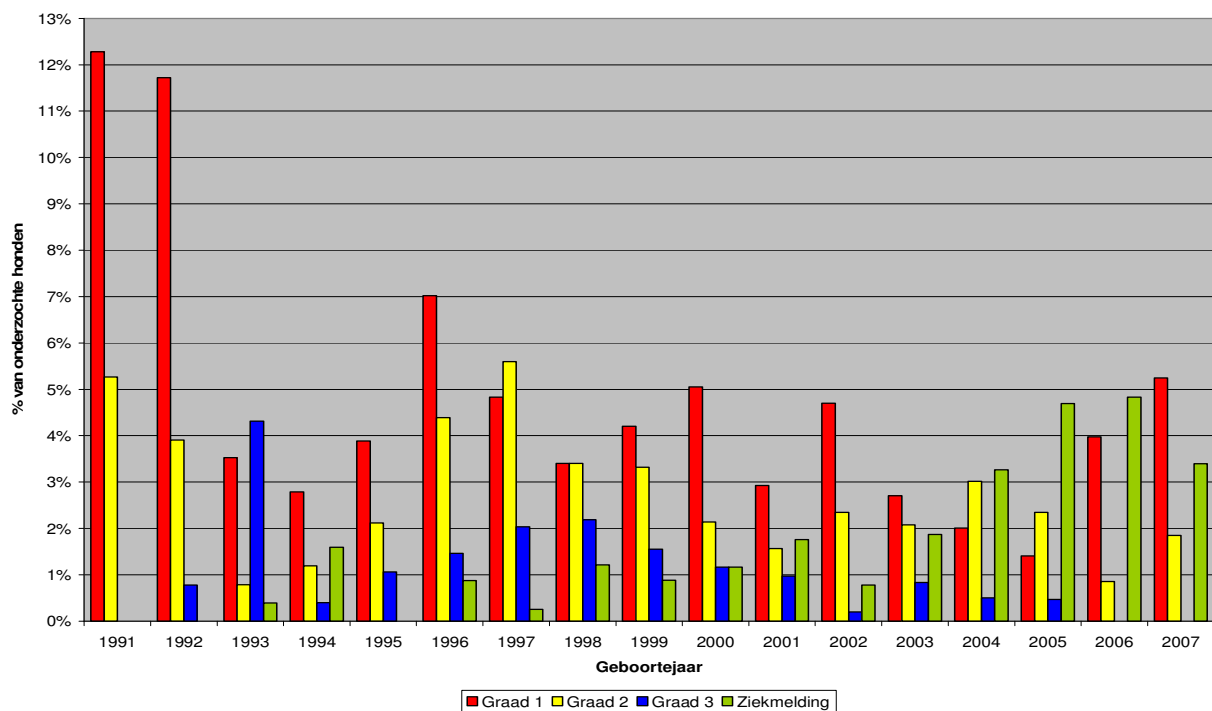
Naast deze cijfers die gebaseerd zijn op meldingen van klinische gevallen zijn er ook de cijfers van honden die onderworpen werden aan een 'screenend' onderzoek naar Heupdysplasie (HD) en Elleboogdysplasie(ED). Meestal gebeurt dit in verband met de inzet voor de fokkerij en liggen er geen klinische klachten aan ten grondslag. Van alle 4050 honden uit de steekproef (geboortejaren 2004 en 2005) zijn 383 honden (9,4%) op HD onderzocht en 352 (8,6%) op ED (cijfers ontleend aan het NLV- databestand dat beheerd wordt met GCS-Datamanager®).

Van de 383 honden die zijn onderzocht op HD kregen 331 honden (86,4%) de kwalificatie 'A', 19 (4,9%) de kwalificatie 'B', 25 honden (6,5%) 'C' en 8 (2,0%) de kwalificatie 'D'.

De kwalificaties van de honden onderzocht op ED waren: 339 (96,3%) vrij, 2 (0,5%) graad 1, 9 honden (2,5%) scoorden graad 2 en 2 honden (0,5%) graad 3.

Op dit moment lijkt ED het belangrijkste probleem in deze categorie. Figuur 3 geeft een overzicht van de ontwikkeling van Elleboog Dysplasie (ED), ontleend aan het NLV- databestand. We zien dat het aantal (gemelde) klinische lijders toeneemt. Dat we daarbij een afname zien van het percentage dieren met 'ED graad 3', lijkt logisch. Bij de toegenomen aandacht voor ED zullen (veronderstelde) lijders minder vaak voor dit onderzoek worden aangeboden.

Figuur 3. Ontwikkeling van Elleboog Dysplasie bij Labradors geboren in de periode 1991-2006

Het blijkt dat bijna één op de veertien honden (7,4%) problemen heeft in de categorie 'Oren en gehoor'. Er is een duidelijk positieve correlatie tussen problemen in de categorieën 'Huid en haar' en 'Oren en gehoor'.

Dit bevestigt wat ook bij alle andere rassen al werd vastgesteld. Het gaat vooral om oorontstekingen, waarschijnlijk een gevolg van dezelfde oorzaak die ook de huidproblemen doet ontstaan. En ook hier zien we weer een positief verband met problemen in de categorie 'Spijsvertering'.

Een volgende categorie die aandacht vraagt is 'Geslachtsorganen'. In dit onderzoek bleek 6,2% van de dieren (één op de zestien honden) hier problemen mee te hebben. Dit komt overeen met het percentage dat in het vorige onderzoek (jaargang 1991) werd vastgesteld. Bij de reuen waren Voorhuidontsteking (39 honden) en Cryptorchidie (21 honden) de belangrijkste problemen, bij de teven bleek Schijnzwangerschap (27 honden) het meest-voorkomende probleem. Verder was er een veelheid aan incidenteel optredende problemen.

Een bijzonder categorie is 'Spijsverteringsstelsel'. Meer dan één op de twintig dieren (5,4%) heeft daar problemen mee. Het gaat om stoornissen in de verwerking van voedsel die benoemd worden met een reeks van aandoeningen zoals voedselallergie, voedselintolerantie, spijsverteringsproblemen, chronische diarree, darmontsteking, gevoelige darmen of gevoelige maag. Deels gaat het om de gevolgen van (toevallige) infecties, voor een ander deel om erfelijk bepaalde vormen van het inadequaate functioneren van het maag en darmstelsel.

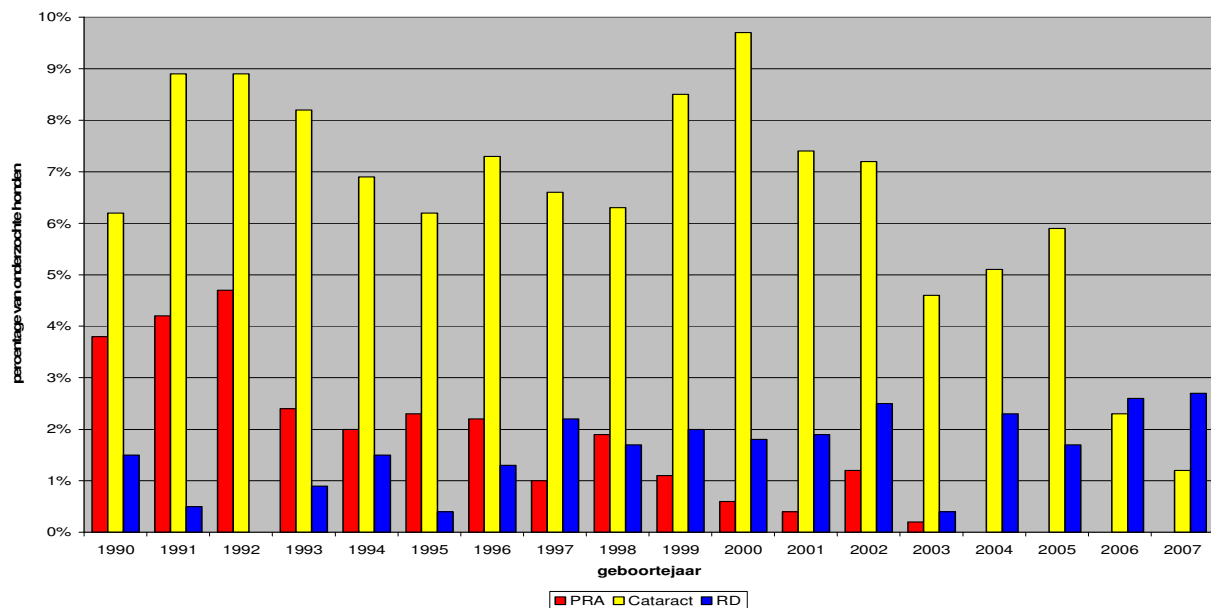
In de categorie 'Zenuwstelsel' scoort 4,0% van de honden. Het gaat in hoofdzaak om epilepsie, een afwijking die vele onderliggende oorzaken kan hebben. Behalve als primaire (erfelijke) vorm, kennen we epilepsie ook als secundair verschijnsel bij een hele reeks van andere (erfelijke) stoornissen. De hier beschikbare gegevens laten niet toe specifiekere conclusies te trekken, er kon geen verband worden aangetoond met problemen in een van de andere categorieën. Slechts gerichte vervolgstudies kunnen uitsluitsel geven.

In de categorie 'Nieren en urinewegen' blijkt 2,7% problemen te hebben (46 honden). Er kon geen enkel verband worden aangetoond met problemen in een van de andere categorieën.

Er zijn drie stoornissen die opvallen binnen deze categorie omdat ze meer vaker dan 'incidenteel' werden genoemd: incontinentie bij teven (ten gevolge van castratie), plasproblemen (ten gevolge van blaas- en niergruis) en blaas- en nierbekkenontstekingen.

Tot slot de problemen in de categorie 'Ogen en gezichtsvermogen' met 35 honden (2,0% bij honden van gemiddeld 54 maanden). Ten opzichte van de jaargang 1991 (4,0% bij honden van gemiddeld 43 maanden) is dit een aanzienlijke verbetering. Figuur 4 geeft een overzicht van de ontwikkeling van Progressieve Retina Atrofie (PRA), Cataract en Retina Dysplasie (RD) ontleend aan het NLV- databestand dat beheerd wordt met GCS-Datamanager®. Dit succes is in belangrijke mate te danken aan het NLV-beleid ter bestrijding van PRA.

Figuur 4. Frequenties van PRA, Cataract en RD bij Labradors geboren in de periode 1990-2007

In de overige categorieën vinden we minder dan één procent honden met problemen. Het gaat om een veelheid aan afwijkingen die elk voor zich voor pijn, last en/of ongemak voor de lijders kunnen zorgen.

Rasspecifieke gezondheidsproblemen

Bij praktisch alle hondenrassen komen (erfelijke) afwijkingen voor, die, terecht of ten onrechte, in één adem met het ras worden genoemd. Bij de voorbereiding van de enquête werd geïnventariseerd welke afwijkingen bij de Labrador Retriever mogelijkwijs tot deze groep zouden kunnen behoren. In de enquête werd vervolgens uitdrukkelijk gevraagd of de betreffende hond leed of geleden had aan één of meerdere van deze zogenaamde rasspecifieke afwijkingen (tabel 10).

De tabel laat zien dat de resultaten van dit deel van de inventarisatie maar gedeeltelijk aansluiten bij hetgeen op voorhand werd verwacht. Evenals in de onderzoeken bij andere rassen vinden we ook hier niet voor alle vooraf veronderstelde problemen daadwerkelijk relevante aantallen terug in onze steekproef. Zo treffen we onder de 1721 Labradors waarvoor deze vraag beantwoord is, geen meldingen van Suikerziekte en Narcolepsie en slechts beperkte aantallen meldingen van Hypothyreoidie, Myopathie, OCD, Spondylose, Koperstapeling, Patella-luxatie en Exercised Induced Collapse (EIC). Voor een deel zal dit wellicht worden veroorzaakt doordat de eigenaar (en de dierenarts) de genoemde stoornissen niet als zodanig hebben herkend. Verder hebben enkele van de stoornissen een 'late-onset' karakter, daarbij nemen de klinische verschijnselen in ernst toe bij het toenemen van de leeftijd. We moeten voor de genoemde afwijkingen vaststellen dat de frequenties waarmee deze afwijkingen gedurende de eerste helft van het leven klinische problemen veroorzaken, laag zijn in de Nederlandse Labrador populatie.

Van belang blijken in ieder geval Allergie/Atopie met 8,1% (één op de twaalf honden) en Elleboog Dyplasie (ED) met 3,7% (één op de vijftientig à dertig honden). Voor Allergie/Atopie mogen we aannemen dat deze afwijking in vrijwel alle gevallen wordt herkend (en gemeld), het gaat om met enige regelmaat terugkerende of zelfs chronische huid- en vachtproblemen. Voor Elleboog Dysplasie ligt dat anders. De klinische verschijnselen nemen bij een deel van de honden in de tijd in ernst toe en het kan even duren voordat de eigenaar het punt bereikt waarop hij vindt dat zijn hond zo 'raar' of 'afwijkend' loopt en beweegt dat hij gedegen onderzoek noodzakelijk acht.

Tabel 10. Frequentie waarmee de veronderstelde 'Rasspecifieke ziekten' optreden (n = 1721). In de tabel worden de aantallen uitgedrukt als percentage van het totale aantal honden waarvoor de vragen over 'gezondheid' werden beantwoord

Jaar	Tumoren algemeen aantal (%)	Epilepsie aantal (%)	Suikerziekte aantal (%)	Hypothyreoïdie aantal (%)	Totaal aantal
2004	14 (1,6 ± 0,8)	29 (3,4 ± 1,2)	0 (0,0 ± 0,2)	3 (0,3 ± 0,4)	865
2005	16 (1,9 ± 0,9)	27 (3,2 ± 1,2)	0 (0,0 ± 0,2)	3 (0,4 ± 0,4)	856
Totaal	30 (1,7 ± 0,6)	56 (3,3 ± 0,8)	0 (0,0 ± 0,1)	6 (0,3 ± 0,3)	1721

Jaar	Myopathie aantal (%)	Cryptorchidie aantal (%)	Allergie/Atopie aantal (%)	OCD aantal (%)	Totaal aantal
2004	1 (0,1 ± 0,2)	14 (1,6 ± 0,8)	66 (7,6 ± 1,8)	3 (0,3 ± 0,4)	865
2005	0 (0,0 ± 0,2)	7 (0,8 ± 0,6)	73 (8,5 ± 1,9)	1 (0,1 ± 0,2)	856
Totaal	1 (0,1 ± 0,1)	21 (1,2 ± 0,5)	139 (8,1 ± 1,3)	4 (0,2 ± 0,2)	1721

Jaar	Spondylose aantal (%)	Koperstapeling aantal (%)	Patella-luxatie aantal (%)	Exercised Induced Collapse (EIC) aantal (%)	Totaal aantal
2004	3 (0,3 ± 0,4)	5 (0,6 ± 0,5)	2 (0,2 ± 0,3)	6 (0,7 ± 0,6)	865
2005	1 (0,1 ± 0,2)	0 (0,0 ± 0,2)	2 (0,2 ± 0,3)	4 (0,5 ± 0,5)	856
Totaal	4 (0,2 ± 0,2)	5 (0,3 ± 0,3)	4 (0,2 ± 0,2)	10 (0,6 ± 0,4)	1721

Jaar	Narcolepsie aantal (%)	ED aantal (%)	Totaal aantal
2004	0 (0,0 ± 0,2)	39 (4,5 ± 1,4)	865
2005	0 (0,0 ± 0,2)	25 (2,9 ± 1,1)	856
Totaal	0 (0,0 ± 0,1)	64 (3,7 ± 0,9)	1721

Epilepsie wordt bij 3,3% van de honden in dit onderzoek gevonden, het gaat in totaal om 56 dieren. Uit de hier beschikbare gegevens krijgen we geen helder beeld omtrent de aard van de bij de Labrador voorkomende varianten. Uit een eerdere analyse aan de hand van de beschikbare gegevens in afstammingsbestand van de NLV komt het beeld naar voren dat er bij de Labrador sprake moet zijn van meer dan één erfelijke vorm van epilepsie, waarbij een van die vormen een relatie heeft met het geslacht.

Cryptorchidie (het niet of niet volledig afdalen van één of beide testikels) blijkt bij 2,4% van de reuen voor te komen. Het is een afwijking met een beperkt welzijnsrisico omdat er in niet-ingedaalde testikels een verhoogde kans op tumorvorming is.

Tot slot zijn er de tumoren die bij 1,7% van de honden voorkomen. Het betreft een zeer diverse groep van afwijkingen waarvoor uit onderzoek bij andere rassen geen vergelijkingsbasis beschikbaar is.

Het gezondheidsbeeld per geslacht

Om een aantal (soms voor de hand liggende) redenen komen afwijkingen en stoornissen niet altijd in dezelfde mate bij beide geslachten voor. De verdeling van gezondheidsproblemen over reuen en teven is weergegeven in tabel 11.

Uit de gegevens blijkt dat reuen aantoonbaar vaker dan teven te kampen hebben met problemen in de categorieën 'Huid en haar', 'Zenuwstelsel', 'Oren en gehoor' en 'Geslachtsorganen'. In de laatste categorie komt dit verschil bijna volledig voor rekening van Cryptorchidie, een afwijking die alleen tot expressie komt in het mannelijke fenotype.

De verschillen in frequentie tussen de geslachten voor de rasspecifieke ziekten helpen ons om specifieker te zijn over de bevindingen in tabel 11. Het verschil in de categorie 'Huid en haar' wordt voor een groot deel verklaard door de grotere gevoeligheid van reuen voor Allergie/Atopie (9,0% versus 7,1% bij teven). Het verschil tussen reuen en teven in de categorie 'Oren en gehoor' kan eveneens hierdoor worden verklaard. Er is een aangetoond positief verband tussen beide categorieën waarbij Allergie/Atopie de meest waarschijnlijke onderliggende oorzaak is.

Tot slot, het verschil in de categorie 'Zenuwstelsel' komt bijna helemaal voor rekening van de grotere gevoeligheid van reuen voor Epilepsie (4,2% versus 2,3% bij teven).

Tabel 11. Gezondheidsproblemen van reuen vergeleken met die van teven (de intervalschattingen zijn gebaseerd op de totalen per geslacht)

Systeem	Reuen		Teven		Totaal aantal
	aantal	%	aantal	%	
1. Huid en haar	144	16,0 ± 2,4	105	12,0 ± 2,2	249
2. Wervelkolom	7	0,8 ± 0,6	7	0,8 ± 0,6	14
3. Ledematen	76	8,7 ± 1,9	66	7,8 ± 1,8	142
4. Gebit	5	0,6 ± 0,5	5	0,6 ± 0,5	10
5. Zenuwstelsel	44	5,0 ± 1,4	25	3,0 ± 1,1	69
6. Ogen en	11	1,3 ± 0,7	24	2,8 ± 1,1	35
7. Oren en gehoor	77	8,8 ± 1,9	51	6,0 ± 1,6	128
8. Bloed en afweer	5	0,6 ± 0,5	5	0,6 ± 0,5	10
9. Hart en vaatstelsel	5	0,6 ± 0,5	3	0,4 ± 0,4	8
10. Longen en luchtwegen	5	0,6 ± 0,5	2	0,2 ± 0,3	7
11. Spijsverteringsstelsel	51	5,8 ± 1,5	42	5,0 ± 1,5	93
12. Nieren en urinewegen	19	2,2 ± 1,0	27	3,2 ± 1,2	46
13. Melkklieren	0	0,0 ± 0,0	1	0,1 ± 0,2	1
14. Geslachtsorganen	66	7,5 ± 1,7	41	4,9 ± 1,5	107
15. Voortplanting	2	0,2 ± 0,3	5	0,6 ± 0,5	7
16. Hormonen	3	0,3 ± 0,4	5	0,6 ± 0,5	8
17. Lever	2	0,2 ± 0,3	5	0,6 ± 0,5	7
18. Gedrag	5	0,6 ± 0,5	4	0,5 ± 0,5	9
Totaal aantal honden	878		843		1721

Voor het overige bood de vergelijking tussen de geslachten van de frequenties van Rasspecifieke ziekten geen aanwijzingen voor een gevoeligheid van het ene of het andere geslacht.

Aanschaf via de rasvereniging

Om na te gaan of er aantoonbare verschillen in gezondheid konden worden vastgesteld tussen honden die wél en honden die niet via tussenkomst van de rasvereniging werden aangeschaft, werden beide groepen vergeleken. Er werden geen significante verschillen geconstateerd tussen de honden die wél en niet met

tussenkomst van de rasvereniging waren aangeschaft, noch in algemene gezondheids-problemen noch bij de rasspecifieke problemen.

Overleden honden

Tot slot hebben we gekeken naar de overleden honden in relatie tot de gezondheidsproblemen die daarbij voorkwamen. De aantallen zijn echter te klein (36 stuks) om hier 'harde' conclusies te rechtvaardigen. Het spreekt voor zich dat de categorieën die het meest van belang zijn bij de gezondheidsproblemen van de Labrador, bij de groep overleden honden wat vaker voorkomen dan gemiddeld in de populatie.

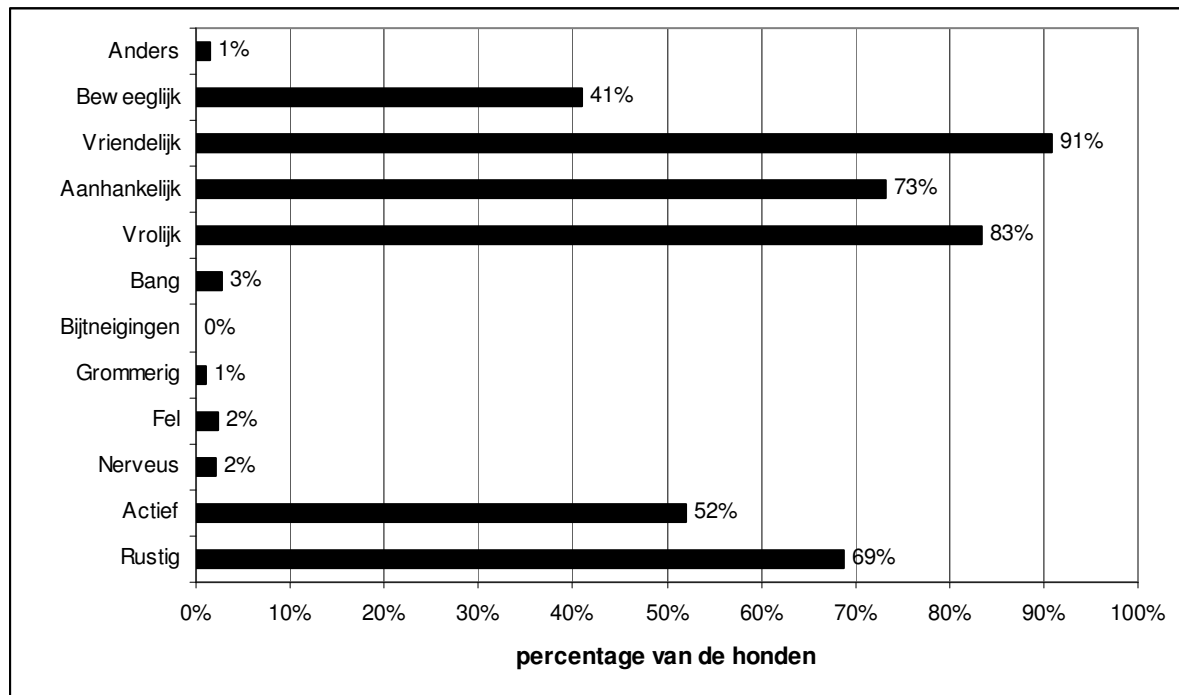
5. GEDRAG

In een onderzoek naar de 'gezondheid' van een hondenras mag een hoofdstuk over gedrag niet ontbreken. Elke hondenbezitter krijgt elke dag opnieuw te maken met het gedrag van zijn hond. Om ons een beeld over het gedrag van het ras te kunnen vormen is de beleving van de eigenaar van belang. Het is immers de eigenaar die aangeeft of hij het gedrag van zijn hond als positief of als negatief ervaart. Pas daarna, indien er daadwerkelijk aanwijzingen zijn voor wezenlijke gedragsproblemen, volgt nader gespecialiseerd onderzoek naar de gedragsstructuur van de individuele hond en van het ras, zodat daarop een gericht selectiebeleid kan worden gebaseerd.

Een karakterschets van de Labrador Retriever

Om tot een eerste beeld te komen van 'de Labrador' werd gevraagd om, aan de hand van een aantal vooraf gegeven typering, een karakteristiek van de hond te geven. Deze vraag werd voor 1718 honden beantwoord. Dit levert een beeld op (figuur 5) waaruit af te lezen is hoe de gemiddelde eigenaar van een Labrador het gedrag van zijn hond beleeft. De eigenaren konden bij de beantwoording van deze vraag meerdere gedragstyperingen aankruisen.

Figuur 5. Algemene omschrijving van het gedrag

De doorsnee Labrador komt in beeld als een 'aanhankelijke, vriendelijke en vrolijke' hond. Dit zijn de typering, die door het grootste deel van de eigenaren (respectievelijk 73%, 91% en 83%) werden gegeven. Dat zijn overtuigende cijfers die de Labrador als een aangename hond kenschetsen.

In tabel 12 worden de algemene gedragskenmerken nog eens per leeftijdsgroep weergegeven. De verschillen tussen de beide leeftijdsgroepen zijn marginaal.

Er worden ook gedragskenmerken gemeld die meestal niet als positief worden ervaren. De percentages van de kenmerken grommerig (17 honden, 1,0%) en bijterig (3 honden, 0,2%) zijn in vergelijking met andere onderzochte rassen zeer laag. Verder is er de groep honden die omschreven wordt als fel, nerveus of bang (respectievelijk 39, 38 en 47 honden ofwel 2,3%, 2,2% en 2,7%). Het is een kleine herkenbare groep

honden die er minder dan andere Labradors in slaagt om vanuit voldoende zelfvertrouwen om te gaan met de omgevingsprikkels die wij de dieren aanbieden.

Tabel 12. Algemene omschrijving van het gedrag (n = 1718)

Jaar	Rustig aantal (%)	Actief aantal (%)	Nerveus aantal (%)	Fel aantal (%)	Totaal aantal
2004	601 (69,7 ± 3,1)	450 (52,2 ± 3,3)	20 (2,3 ± 1,0)	19 (2,2 ± 1,0)	862
2005	581 (67,9 ± 3,1)	442 (51,6 ± 3,3)	18 (2,1 ± 1,0)	20 (2,3 ± 1,0)	856
Totaal	1182 (68,8 ± 2,2)	892 (51,9 ± 2,4)	38 (2,2 ± 0,7)	39 (2,3 ± 0,7)	1718

Jaar	Grommerig aantal (%)	Bijtneigingen aantal (%)	Bang aantal (%)	Vrolijk aantal (%)	Totaal aantal
2004	6 (0,7 ± 0,6)	2 (0,2 ± 0,3)	30 (3,5 ± 1,2)	719 (83,4 ± 2,5)	862
2005	11 (1,3 ± 0,8)	1 (0,1 ± 0,2)	17 (2,0 ± 0,9)	713 (83,3 ± 2,5)	856
Totaal	17 (1,0 ± 0,5)	3 (0,2 ± 0,2)	47 (2,7 ± 1,8)	1432 (83,4 ± 1,8)	1718

Jaar	Aanhankelijk aantal (%)	Vriendelijk aantal (%)	Beweeglijk aantal (%)	Anders aantal (%)	Totaal aantal
2004	642 (74,5 ± 2,9)	788 (91,4 ± 1,9)	349 (40,5 ± 3,3)	13 (1,5 ± 0,8)	862
2005	616 (72,0 ± 3,0)	773 (90,3 ± 2,0)	356 (41,6 ± 3,3)	11 (1,3 ± 0,8)	856
Totaal	1258 (73,2 ± 2,1)	1561 (90,9 ± 1,4)	705 (41,0 ± 2,3)	24 (1,4 ± 0,6)	1718

Uit een oogpunt van fokkerij zijn de nerveuze en de bange teven het meest van belang. Nervositeit en angst worden op twee manieren doorgegeven in de opeenvolgende generaties. Dit gedrag, dat zeer beperkend is voor het welzijn van het dier, kan een erfelijke basis hebben en zo, zowel via de vader als via de moeder, aan de pups worden doorgegeven. Daarnaast brengen moeders hun gedrag over op de pups. Een nerveuze of bange moeder, ongeacht of dit gedrag voortkomt uit haar erfelijke aanleg of uit een milieuoorzaak, zal in vrijwel alle gevallen haar pups belasten met eenzelfde gedrag. Het is van het grootste belang om tenminste alle nerveuze en bange teven uit te sluiten van de fokkerij. Beter is het om ook geen nerveuze of bange reuen in te zetten.

In grote lijnen komt het gedragsbeeld in dit onderzoek overeen met het beeld dat het onderzoek van 1995 opleverde. Er zijn geen veranderingen die op een positieve of negatieve ontwikkeling wijzen.

Om een indruk te krijgen of en in hoeverre de Labrador nog in het bezit is van enkele rastypische gedragskenmerken is in dit onderzoek gevraagd of de hond graag apporteert en/of wil zwemmen. De vraag naar het apportheergedrag werd beantwoord door 1699 eigenaren. Ruim 90 procent (1537 honden, 90,4%) deed dit graag. Bijna 85 procent (84,8% oftewel 1434 honden) zwommen graag. Deze laatste vraag werd door 1691 eigenaren beantwoord. Het overgrote deel (8 tot 9 van de 10 honden) bezit nog deze typische Labrador gedragseigenschappen.

Het gedragsbeeld per geslacht

Bij honden gaat men uit van verschillen in gedrag tussen reuen en teven. Om na te gaan in welk opzicht dit verschil tot uiting komt bij de Labrador, werden de gedragskarakteristieken van reuen en teven vergeleken (tabel 13).

Uit deze vergelijking komen geen grote verschillen naar voren. Voor zover er al verschillen in de gedragsuitingen tussen de geslachten zijn, zijn die niet significant.

Tabel 13. Gedragskarakteristieken van reuen vergeleken met die van teven (de intervalschattingen zijn gebaseerd op de totalen per geslacht)

Kenmerk	Reuen aantal	(%)	Teven aantal	(%)
1. Rustig	604	(68,9 ± 3,1)	578	(68,6 ± 3,1)
2. Actief	461	(52,6 ± 3,3)	431	(51,2 ± 3,4)
3. Nerveus	22	(2,5 ± 1,0)	16	(1,9 ± 0,9)
4. Fel	20	(2,3 ± 1,0)	19	(2,3 ± 1,0)
5. Grommerig	12	(1,4 ± 0,8)	5	(0,6 ± 0,5)
6. Bijtneigingen	2	(0,2 ± 0,3)	1	(0,1 ± 0,2)
7. Bang	23	(2,6 ± 1,1)	24	(2,9 ± 1,1)
8. Vrolijk	730	(83,3 ± 2,5)	702	(83,4 ± 2,5)
9. Aanhankelijk	637	(72,7 ± 2,9)	621	(73,8 ± 3,0)
10. Vriendelijk	805	(91,9 ± 1,8)	756	(89,8 ± 2,0)
11. Beweeglijk	346	(39,5 ± 3,2)	359	(42,6 ± 3,3)
12. Anders	7	(0,8 ± 0,6)	17	(2,0 ± 1,0)
Totaal aantal honden	876		842	

Probleemgedrag

Om een meer gestandaardiseerd beeld te krijgen van hoe de hond zich gedraagt bij benadering door bekende en onbekende volwassenen, kinderen en honden werd gevraagd, opnieuw aan de hand van een aantal vooraf gegeven typering, een karakteristiek te geven van de hond. De zes onderdelen werden telkens afgesloten met de vraag of de eigenaar het aangeduide gedrag 'wel eens als een probleem ervaart' en met name welke gedragsaspecten als problematisch worden gezien. De aantallen en percentages honden met 'probleemgedrag' (naar het oordeel van de eigenaar) zijn in tabel 14 weergegeven.

In totaal scoort 36,9% van de honden 'probleemgedrag' in één of meer van de zes categorieën in tabel 14. Daarmee rangschikt de Labrador Retriever met uitzondering van het gedrag naar bekende volwassenen, zich als een gemiddeld ras. Uiteraard is het van belang daarbij te kijken naar de aard van de gedragingen die de eigenaar als probleem ziet. Het beeld binnen de groepen die aangemeld werden met 'probleemgedrag in de beleving van de eigenaar' ziet er als volgt uit:

- Ten opzichte van bekende volwassenen is het probleem vooral dat de honden te uitbundig zijn en tegen mensen opspringen. In een aantal gevallen wordt melding gemaakt van trekken aan de riem, schooien (vraatzucht), likken, en bijten uit blijdschap. Verder blijkt een enkele hond dominant, agressief, bijterig, bang of afstandelijk te zijn.
- Ten opzichte van onbekende volwassenen zien we bij bijna negentig procent van de honden met 'probleemgedrag' datzelfde beeld van een hond die eigenlijk net iets te groot en te zwaar is om zó enthousiast te zijn. Een enkele hond wordt 'afstandelijk' genoemd, elf honden worden door hun eigenaar als 'bang' aangeduid, een stuk of vijftien honden zijn vooral 'luidruchtig', tien honden zijn 'grommerig' en slechts twee honden worden als 'agressief' vermeld.

- Ten opzichte van bekende kinderen opnieuw dat beeld van een overdosis aan uitbundigheid, waarbij ook de aanduiding 'lomp' regelmatig wordt gebruikt, en verder twee afstandelijke honden, vier bange honden, één onderdanige hond en één grommerige hond
- Ten aanzien van onbekende kinderen zien we behalve het bekende patroon bij de overgrote meerderheid van de honden, een stuk of vijftien honden die als 'bang' worden gemeld en zeven honden die grommerig zijn. Slechts één hond blijkt te bijten, verder is er een hond die 'speels' bijt. Tot slot is er nog een hond die 'wisselend' reageert op onbekende kinderen.
- Ten opzichte van bekende honden reageert bijna de helft van de Labradors naar het oordeel van hun eigenaar te uitbundig. Zowat een kwart van de honden wordt aangeduid als 'bang' of 'onderdanig'. Verder wordt er voor circa dertig honden melding gemaakt van fel, dominant en agressief gedrag, in hoofdzaak als poging tot imponeren, in een enkel geval ook met neigingen tot bijten en vechten.
- Ten opzichte van onbekende honden wijkt het gedrag wat af van het voorgaande. Een deel van de 339 honden waarvoor hier 'probleemgedrag' wordt gesignaleerd is te bang (35 stuks) of te onderdanig (85 stuks). Verder is er een groep honden die uitbundig reageert (65 honden) en daarmee soms de andere hond tot overreactie prikkelt. Tot zover de redelijk te beheersen gedragsuitingen.
Daarnaast is er een groep honden (opgeteld ruim zes procent van de totale populatie) die volgens hun eigenaar 'uitvalt' naar andere honden (10 stuks), zich dominant gedraagt (35 stuks), grommerig is (35 stuks), bijt (10 stuks) of fel en agressief is (20 stuks).

Tabel 14. Overzicht van probleemgedrag t.a.v. volwassenen, kinderen en honden. De aantallen werden uitgedrukt als percentage van het aantal honden waarvoor de betreffende vraag werd beantwoord.

Tegenover volwassenen

Jaar	bekende aantal	(%)	onbekende aantal	(%)
2004	162	(18,8 ± 2,6)	146	(16,9 ± 2,5)
2005	183	(21,4 ± 2,7)	188	(22,0 ± 2,8)
Totaal	345	(20,1 ± 1,9)	334	(19,5 ± 1,9)

Tegenover kinderen

Jaar	bekende aantal	(%)	onbekende aantal	(%)
2004	92	(10,7 ± 2,1)	97	(11,3 ± 2,1)
2005	119	(13,9 ± 2,3)	129	(15,1 ± 2,4)
Totaal	211	(12,3 ± 1,6)	226	(13,2 ± 1,6)

Tegenover honden

Jaar	bekende aantal	(%)	onbekende aantal	(%)
2004	93	(10,8 ± 2,1)	165	(19,2 ± 2,6)
2005	90	(10,6 ± 2,1)	174	(20,4 ± 2,7)
Totaal	183	(10,7 ± 1,5)	339	(19,8 ± 1,9)

Voor de hele onderzoeksgroep geldt dat 36,9% van de eigenaren wel eens een probleem ervaart bij contact van zijn/haar Labrador met volwassenen, kinderen en/of honden. Daarmee schaart de Labrador zich in de middenmoot van rassen. Bezien we de aard van het gesignaleerde 'probleemgedrag', dan blijkt het vooral om de combinatie van overmatig enthousiasme en de afmetingen van de hond te gaan. Alleen rond het thema 'gedrag tegenover vreemde honden' is er sprake van gedragingen die ook door de omgeving als ernstig probleem worden ervaren.

Vergelijken we de hier gevonden percentages met de resultaten van het eerdere onderzoek (1995), dan zien we in vier van de zes beoordeelde categorieën een toename van het gedrag dat door eigenaren als een wordt probleem ervaren. De uitzondering hierop zijn het gedrag ten opzichte van onbekende volwassenen en onbekende kinderen, beide waren 1995 vergelijkbaar.

Dat totaal van 36,9% laat zien dat er sprake is van een nogal grote overlap tussen de categorieën. Het zijn veelal dezelfde honden die in de verschillende situaties dezelfde minder-gewenste gedragsuitingen vertonen. Deels gaat dat natuurlijk om opvoeding

Gehoorzaamheid en gehoorzaamheids cursussen

Op de vraag hoe zij de gehoorzaamheid van hun hond beoordeelden, gaven 1693 eigenaren antwoord. De meeste eigenaren, 87,8%, ervaren hun Labrador als goed tot zeer goed gehoorzaam. De overige eigenaren geven aan dat de gehoorzaamheid matig (11,8%) of slecht is (0,4%)

Ruim driekwart van de eigenaren van Labradors blijkt het belang te zien van deelname aan gehoorzaamheids cursussen. Van de 1706 eigenaren die deze vraag beantwoordden, gaven er 1316 (77,1%) dat ze met hun hond hadden deelgenomen. Van deze groep behaalden 1072 eigenaren (62,8%) het bijbehorende diploma met hun hond.

Om na te gaan of er sprake was van enig waarneembaar (meetbaar) effect van gedragsopleidingen op het gedrag van de hond, werden de groepen met en zonder cursussen vergeleken op basis van hun gedragskarakteristieken. Honden die een gedragscursus hebben gevolgd lijken rustiger (70,0 versus 65,6%) en, in het verlengde daarvan, minder beweeglijk (39,7 versus 45,4%). Het percentage nerveuze honden bleek bij de cursusdeelnemers wat lager (1,9 versus 2,8%). Tussen de wel en niet aan gehoorzaamheids cursussen deelnemende honden werden verder geen noemenswaardige verschillen gevonden

In dit onderzoek is ook gevraagd naar de deelname aan apporteer en/of jachtcursussen. Hierop werd van 1532 honden informatie verkregen. Het bleek dat bijna één op de vijf honden (290 honden oftewel 18,2%) een dergelijke cursus hebben gevolgd. Hiervan behaalden 175 honden (60,3 %) het bijbehorende diploma.

Overleden honden

Bij het beoordelen van het gedrag van een ras is ook de vraag aan de orde in hoeverre er verbanden bestaan tussen gedragskarakteristieken en vroegtijdig overlijden. Hiertoe is een vergelijking gemaakt tussen de groep overleden honden en de groep 'in leven'. Het aantal overleden honden in de onderzoeksgroep waarvoor deze vraag werd beantwoord (33 stuks) is te klein om daar 'harde' conclusies aan te verbinden. We moeten volstaan met een opsomming waarbij per genoemd criterium meer dan één verklarend verhaal mogelijk is. De overleden honden in dit onderzoek bleken gedurende hun leven vaker rustig en vriendelijk, maar ook vaker nerveus en grommerig, terwijl ze minder vaak actief, vrolijk, afhankelijk en beweeglijk waren.

6. FOKKERIJ

In de voorgaande hoofdstukken waren we vooral bezig met het beschrijven van de huidige situatie van de Labrador, gebaseerd op een steekproef van honden geboren in de jaren 2004 en 2005. In dit hoofdstuk proberen we na te gaan wat de verwachtingen voor de toekomst zijn, op basis van de fok-inzet van de onderzochte groep. Daarbij nemen we aan dat de mate waarin deze groep ingezet is in de fokkerij representatief is voor de huidige Labrador-fokkerij.

Aantallen fokdieren en hun bijdrage

Om een eerste oordeel te kunnen vormen over de mate waarin het behoud van de erfelijke variatie in komende generaties is veiliggesteld, kijken we naar de aantallen dieren die deelnamen aan de fokkerij. Om een zo waarheidsgetrouw mogelijk beeld te schetsen zijn we bij dit onderdeel van het onderzoek uitgegaan van de harde cijfers in het Nederlandse Hondenstamboek. De gegevens in tabel 15 zijn hieraan ontleend.

Tabel 15. Aantallen reuen en teven met en zonder nakomelingen volgens het NHSB

Jaar	Reuen			Teven		
	met aantal (%)	zonder aantal (%)	Totaal aantal	met aantal (%)	zonder aantal (%)	Totaal aantal
2004	38 (1,7)	2212 (98,3)	2250	192 (9,2)	1902 (90,8)	2094
2005	41 (2,0)	2050 (98,0)	2091	192 (9,2)	1886 (90,8)	2078
Totaal	79 (1,8)	4262 (98,2)	4341	384 (9,2)	3788 (90,8)	4172

Uit deze cijfers blijkt dat vooral bij de reuen een erg klein percentage van de dieren nakomelingen kreeg. Belangrijker echter dan de percentages zijn de aantallen. Naarmate er meer fokdieren worden ingezet, wordt een betere steekproef van het erfelijke materiaal van het ras (van de genenpool) overgebracht naar de volgende generatie. Daarmee blijft de toename van de inteeltcoëfficiënt zo laag mogelijk en zijn de kansen op erfelijke problemen zo klein mogelijk.

Uitgaande van een generatie-interval van 2,5 jaar is gekeken naar het aantal verschillende reuen en teven dat nakomelingen kreeg in de periode 1-1-2007 tot 1-7-2009. Voor deze periode vinden we 1211 nesten met in totaal 310 verschillende vaderdieren (inclusief import- en buitenlandse reuen). Daarmee wordt de (arbitraire) bovengrens van 1% voor de inteelttoename per generatie niet overschreden. Op grond van dit gegeven lijkt het, dat de toekomst van de Nederlandse populatie Labradors zeker gesteld is.

Wat niet uit de cijfers blijkt is de mate van onderlinge verwantschap tussen de gebruikte fokdieren. Indien de fokdieren onderling verwant zijn moeten de werkelijke aantallen worden gecorrigeerd voor die verwantschap, daarmee wordt het 'effectieve aantal' fokdieren kleiner. Hoewel gerichte inteelt gemeen goed is bij de fokkerij van de meeste rashonden, lijkt dit bij de Labrador de laatste jaren in mindere mate het geval te zijn.

Om een beeld te krijgen van de wijze waarop de fokkers om gaan met de (toekomstige) risico's van inteelt kunnen we naar de verdeling van de geboren nesten over de reuen kijken. Die verdeling geeft enig zicht op de mate waarin de fokkers tot inteelt neigen. We nemen hier weer dezelfde periode en geven in tabel 16 de vaders van nesten geboren tussen 1-1-2007 tot 1-7-2009.

Tabel 16. Verdeling van nesten geboren tussen 1-1-2007 en 1-7-2009 over vaderdieren volgens het NHSB

aantal nesten	aantal dekreuen	percentage van de dekreuen	gezamenlijk aantal nesten	percentage van de nesten
1	117	37,7%	117	9,7%
2	49	15,8%	98	8,1%
3 tot 5	85	27,4%	323	26,7%
6 tot 10	37	11,9%	286	23,6%
> 10	22	7,1%	387	32,0%
Totaal	310	100,0%	1211	100,0%

Uit tabel 16 blijkt dat 22 reuen in de categorie ‘meer dan 10’ nesten vielen, samen waren zij goed voor 387 nesten, dat is zowat 32%, bijna éénderde deel van de nesten die in deze periode zijn geboren. Daarmee krijgt een klein deel van de gebruikte reuen (7,1% van de dekreuen) een onevenredig grote invloed op de volgende generaties. De 59 reuen die elk ‘6 of meer’ nesten scoorden (19% van de dekreuen) gaven samen 673 nesten, méér dan de helft van de hier gerapporteerde nesten (56,6% van de nesten).

Van ‘evenredig gebruik van fokdieren’ is op deze manier nauwelijks sprake. Eigenaren van fokteven hebben kennelijk een grote neiging om voor de benodigde dekkingen naar een beperkt aantal populaire reuen te gaan.

De populariteit van die veelgebruikte dekreuen houdt niet op bij de dekking. Het is aannemelijk dat de nakomelingen van die meest-populaire reuen in grotere mate zullen deelnemen in de fokkerij van de volgende generatie dan de nakomelingen van de overige, minder populaire reuen. Daarmee wordt het effect van overmatig gebruik in opeenvolgende generaties versterkt. Een beperkt aantal fokreuen levert eerst rechtstreeks, en vervolgens middels hun nakomelingen, een onevenredig grote bijdrage aan het erfelijk materiaal van toekomstige generaties. Het zijn dan ook de erfelijke defecten die deze reuen bij zich dragen die drie à vier generaties later prominent op de fokkerij-agenda van het ras komen te staan.

Vanwege hun biologische begrenzingen is de directe bijdrage van teven aan het verlies van erfelijke variatie beperkter dan die van reuen. Het minimale aantal teven dat nodig is om het ras op aantalsterkte te houden, ligt boven de kritische aantallen met betrekking tot inteelt. Teven leveren vooral hun bijdrage aan het verlies van erfelijke variatie door het overmatig gebruik van hun al te populair geworden zonen.

Op grond van de bovenstaande gegevens en overwegingen moeten we concluderen dat er, op de wat langere termijn bezien, genoeg redenen zijn om aandacht te blijven schenken aan het behoud van de erfelijke variatie binnen de Labrador-populatie. Ook al is de laatste jaren sprake van enige verbetering, het overmatig gebruik van een te beperkt aantal fokreuen blijft een bedreiging voor het ras.

Fertiliteit

In het voorgaande hebben we gekeken naar de inzet van fokdieren, waarbij de cijfers ontleend zijn aan het Nederlandse Hondenstamboek. We hebben getracht een indruk te krijgen van de mate waarin het erfelijk potentieel van de Labrador-populatie wordt meegenomen naar volgende generaties. We willen nu, aan de hand van met de enquête verkregen resultaten van de gepleegde fokkerij-inspanningen, enig zicht krijgen op de fertiliteit van het ras.

In de groep van kenmerken die samen het beeld geven van de ‘fertiliteit’ (de vruchtbaarheid, het voortplantingsvermogen) vinden we de resultante van een groot aantal fysiologische en ethologische processen

van het dier. Ontwikkelingen in de fertiliteitskenmerken van een populatie geven belangrijke aanwijzingen over toe- of afname van de vitaliteit van die populatie.

Het stamboek kan ons hooguit vertellen hoeveel pups gemiddeld per nest geregistreerd worden. De laatste twintig jaar schommelt dat gemiddelde rond de 6,6 pups per nest. Maar als we meer willen weten over de fertiliteit van een populatie, dan worden we van het stamboek niet wijzer. Voor allerlei andere zaken die met het voortplantingsvermogen te maken hebben, zoals niet opnemen na een dekking, niet-natuurlijke dekkingen en geboorte, doodgeboren pups en in het nest overleden pups, dienen we ons tot de fokkers te wenden.

Over de dekking, de dracht en het geboorteprocess gaven de fokkers belangrijke aanvullende informatie. Omdat niet elke fokker alle vragen over fokkerij beantwoordde hebben de hier gepresenteerd gegevens betrekking op deelverzamelingen van het totaal aantal 'fokkerij-inspanningen':

- voor 72 teven werd aangegeven dat zij nageslacht gaven, dit is 8,6% van de teven in dit onderzoek;
- voor 69 teven werd het aantal geboren nesten vermeld, samen gaven ze 101 nesten: 41 teven met 1 nest, 24 teven met 2 nesten en 4 teven met 3 nesten;
- er werden 100 natuurlijke dekkingen en 3 kunstmatige inseminaties gemeld die resulteerden in 91 nesten waarmee de score 'niet drachtig' op 11,7% komt;
- bij 86 geboren nesten was in 17 gevallen een keizersnede nodig, dat is dus bij 19,8% van de geboorten;
- voor 76 nesten werd de aantals-ontwikkeling van het nest vermeld, in deze nesten werden 547 pups levend en 47 pups (7,9%) dood geboren, overleden 8 pups (1,3%) voor het spenen en werden er 539 gespeend (90,7%).

Op basis van deze laatste gegevens kunnen we een aantal kengetallen berekenen die aansluiten bij de belevingswereld van de fokkers: voor de Labrador Retrievers in de onderzoeksgroep bedraagt de gemiddelde worpgrootte bij de geboorte 7,82 pups. Daarvan wordt 0,62 pup dood geboren en gaat vervolgens nog eens 0,11 pup dood gedurende de nestperiode, waarmee het totale verlies op 0,73 pup komt. De gemiddelde nestgrootte bij het spenen wordt daarmee 7,09 pups. Het is verrassend dat de speenaantallen in dit onderzoek ruim 0,4 pup hoger zijn dan gemiddeld in het stamboek..

Het sterftepercentage vóór het spenen volgens de verstrekte informatie van 9,3% (55 van de 594 geboren pups) lijkt aan de lage kant. Meestal wordt uitgegaan van een verlies dat kan oplopen tot om en nabij twintig procent. Echter, dit laatste getal is gebaseerd op niet geheel vergelijkbare situaties en ten dele ook op 'overlevering'. Het uitvalspercentage bij de Labrador is in de orde van grootte van dat van overige tot nu toe onderzochte rassen.

Er lijkt sprake van een toename van het percentage keizersneden dat in het onderzoek van 1995 nog 15,0% bedroeg. Bij eventuele vervolgonderzoeken kan uit de vergelijking van deze kengetallen een verdere indruk worden verkregen over de ontwikkeling in de tijd van het reproductievermogen van de Labrador Retriever.

De kwaliteit van fokdieren

Een derde aspect waarover dit onderzoek ons informatie zou kunnen verschaffen is de kwaliteit van de gebruikte fokdieren. Als we over de kwaliteit van de gebruikte fokdieren spreken bedoelen we hier, in het kader van dit onderzoek, op de eerste plaats de kwaliteit in termen van gezondheid.

Bij fokdieren, ongeacht hoe zorgvuldig we bij hun selectie te werk gaan, kunnen we nooit helemaal vermijden dat een deel daarvan lijder is aan in het ras voorkomende gezondheidsstoornissen. Bij een aantal

afwijkingen zal een zeker percentage pas manifest worden nadat de dieren al nakomelingen hebben gehad. Bovendien zullen, voor vrijwel elke stoornis, altijd dragers worden ingezet. Daar waar we de ambitie hebben de gezondheidskwaliteit van een ras te verbeteren, kunnen we slechts gebruik maken van de informatie die op het moment van fokken voorhanden is.

Gezondheid (of het gebrek daaraan) wordt in belangrijke mate erfelijk bepaald. Tekortkomingen daarin bij de fokdieren zullen in veel gevallen terug worden gevonden in de nakomelingen in de volgende of in latere generaties. Vandaar dat als eerste werd getracht een overzicht te krijgen van de verdeling van de gezondheidsproblemen over de honden met en de honden zonder nakomelingen. Deze vergelijking leverde, voornamelijk vanwege de lage aantallen, geen zinnig interpreteerbare resultaten op.

In dit onderzoek blijken de teven die wèl nakomelingen hebben gehad aanzienlijk 'gezonder' dan de overige teven. Ten dele is dat 'bijzonder', met name waar het om afwijkingen gaat die zich pas op een leeftijd van drie jaar of ouder manifesteren. Het lijkt aannemelijk dat de fokker de inzet van een deel van deze honden met 'late-onset' problemen niet kon voorkomen. Desondanks deze bevinding in het onderzoek.

Evenals 'gezondheid' is ook 'gedrag' in belangrijke mate erfelijk. Fokdieren zullen hun gedragskenmerken, tenminste voor een deel, verankeren in volgende generaties. Vandaar dat op dezelfde wijze de gedragskarakteristieken van reuen en teven met en zonder nageslacht vergeleken werden.

Vanwege de kleine aantallen is een vergelijking bij de reuen niet zinvol. Teven waarmee gefokt is blijken minder bang en minder nerveus en bovendien vriendelijker te zijn dan de overige teven. Voor het overige werden er geen verschillen waargenomen.

Sterilisatie

Een deel van de honden in de onderzoeksgroep werd in de periode vóór de enquêtering gesteriliseerd. Waar in de kynologie de term 'sterilisatie' wordt gebruikt, bedoelt men vrijwel altijd 'castratie', het wegnemen van de geslachtsklieren (testikels of ovaria). Sterilisaties kunnen in het kader van de fokkerij van belang zijn, omdat daarmee een deel van het potentiële fokmateriaal definitief wordt uitgesloten.

In tabel 17 wordt een overzicht gegeven van de leeftijden waarop de sterilisatie plaats vond. Uit de resultaten blijkt dat 394 reuen en 562 teven werden gesteriliseerd, respectievelijk 45,3 en 67,5% van de reuen en teven in dit onderzoek.

Tabel 17. Verdeling van de leeftijden bij sterilisatie

	< 1 jr	1-2 jr	2-3 jr	3-4 jr	4-5 jr	> 5 jr	Totaal
	aantal (%)	aantal (%)	aantal (%)	aantal (%)	aantal (%)	aantal (%)	
Reuen	38 (9,6)	192 (48,7)	99 (25,1)	47 (11,9)	16 (4,1)	2 (0,5)	394
Teven.	174 (31,0)	284 (50,5)	61 (10,9)	25 (4,4)	15 (2,7)	3 (0,5)	562

Uit een oogpunt van fokkerij zijn enkele overwegingen van belang. Zodra er sprake is van sterilisatie vanwege 'in het dier gelegen negatieve redenen', hebben we te maken met een deel van het selectiebeleid. Mogelijk zelfs om selectiebeleid dat ons wordt opgedrongen vanuit de onhoudbaarheid of onaanvaardbaarheid van de situatie vóór de ingreep. Daar waar sterilisatie het gevolg is van het streven naar een zeker

'gebruikersgemak', verliezen we mogelijk potentieel waardevolle fokdieren, die we in het kader van het behoud van de genetische variatie van de populatie wellicht nodig zouden kunnen hebben.

Om zicht te krijgen op de redenen en oorzaken voor deze hoge percentages sterilisaties werden de gezondheids- en de gedragskenmerken van de wèl- en niet-gecastreerde groepen vergeleken. Slechts één reu en vijf teven werden gecastreerd nadat ze ingezet waren voor de fok en dus al nakomelingen hadden.

Bij de gecastreerde reuen kwamen meer problemen voor in de categorieën 'Spijsverteringsstelsel' (33 honden, 8,0% versus 3,7%) en 'Geslachtsorganen' (57 honden, 13,9% versus 1,7%). Bij die laatste groep waren er 14 met Cryptorchidie. Verder bleken de gecastreerde reuen iets vaker 'Rustig' en wat minder vaak 'Actief' en 'Beweeglijk'. Voor het overige waren er nauwelijks verschillen tussen de beide groepen.

In dit onderzoek vinden we weinig 'harde' motieven voor castratie en het lijkt erop dat de meeste reuen vanuit preventief oogpunt worden gecastreerd. Mogelijk omdat men gunstige effecten voor het gedrag verwacht.

Bij de gecastreerde teven bleken wat vaker problemen voor te komen in de categorieën 'Huid en haar' (79 honden, 13,6% versus 10,3%), 'Ledematen' (53 honden, 9,1% versus 4,7%), 'Spijsverteringsstelsel' (35 honden, 6,0% versus 2,8%) en 'Geslachtsorganen' (38 honden, 6,5% versus 1,3%). In de categorie 'Huid en haar' betrof het 47 honden met Atopie/Allergie, in de categorie 'Ledematen' werden 22 honden met Elleboog Dysplasie (ED) gevonden. De gecastreerde teven bleken vaker 'Rustig' maar ook vaker 'Actief' en vaker 'Bang'.

Ook hier moeten we aannemen dat het merendeel van de teven (méér dan de helft) wordt gesteriliseerd vanwege het 'gemak' of vanuit preventief oogpunt.

Gedurende de eerste twee levensjaren wordt 26,3% van de reuen gecastreerd, in het derde levensjaar komt daar nog eens 11,3% bij, zodat op de leeftijd van 3 jaar bijna 38% van de reuen gecastreerd is.

Bij de teven blijkt dat het overgrote deel van de sterilisaties in de eerste twee levensjaren wordt uitgevoerd, na twee jaar is 54,8% van de teven gesteriliseerd. In het derde levensjaar komt daar nog eens 7,3% bij, zodat op de leeftijd van 3 jaar ongeveer 62% van de teven gesteriliseerd is.

Deze percentages, zowel die van de reuen als de teven, zijn in vergelijking met eerder onderzochte rassen erg hoog. Mogelijk dat 'de cultuur' in Labradorkringen daar aan bij draagt. En natuurlijk zal ook de 'veterinaire cultuur' die een (vroegtijdige) sterilisatie propageert, daaraan bijdragen.

Draagvlak voor verenigingsbeleid

Een rasvereniging die de ambitie heeft invloed uit te oefenen op het fokbeleid dat door haar leden wordt gevoerd, zal effectiever voor de belangen van het ras kunnen opkomen naarmate er meer fokkers bij de vereniging zijn aangesloten. Vandaar dat werd nagegaan in hoeverre de eigenaren van de honden die nageslacht gaven, lid zijn van de rasvereniging.

Het zijn de teef-eigenaren die in belangrijke mate de besluiten nemen over het fokbeleid. Zij besluiten in laatste instantie over wèl of niet fokken en bepalen de keuze van de reu. Het is hun keuze om wèl of niet te voldoen aan de criteria die door de rasvereniging worden vastgesteld. Van de 72 fokkers die deze vraag beantwoordden geven er 61 (84,7%) aan lid te zijn van de rasvereniging. Met dit hoge percentage fokkers dat lid is van de rasvereniging, moet een redelijk effectieve sturing van de fokkerij door de rasvereniging mogelijk zijn.

Van de 55 eigenaren van fokteven die deze vraag beantwoordden gaven er 49 (89,1%) aan dat volgens de regels van de rasvereniging werd gefokt. Zes teef-eigenaren volgden de regels niet en de overige 17 eigenaren gaven geen antwoord op deze vraag.

7. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Voordat we ons wijden aan de belangrijkste conclusies en aanbevelingen uit dit onderzoek willen we nogmaals de overwegingen ten aanzien van mogelijke beperkingen van de gevolgde methodiek aan de orde stellen:

- We zijn in dit onderzoek uitgegaan van de Labrador Retrievers die werden ingeschreven in het NHSB. Dit betekent dat de informatie ontbreekt over de honden waarvoor geen stamboom werd aangevraagd. Het is zeer wel denkbaar dat een deel van die honden afwijkingen of stoornissen had die daarmee aan het oog werden onttrokken. Er is op geen enkele wijze een inschatting te geven of dit de onderzoeksresultaten heeft beïnvloed en in hoeverre hierdoor belangrijke informatie buiten dit onderzoek is gebleven.
- We hebben willens en wetens gekozen voor 'het enquêteren van eigenaren' als onderzoeksmethode. We hebben daarbij voor lief genomen dat de beantwoording van de vragen onderhevig kan zijn aan beperkingen vanuit de kennis en ervaring van die eigenaren. Bij de analyses is niet de indruk ontstaan dat dit, met de doelstellingen van het onderzoek in gedachten, tot grote hiaten in de verkregen informatie heeft geleid.
- Bij het analyseren van enquêteresultaten wordt de ruimte voor het trekken van conclusies bepaald door de mate waarin de respons 'aselect' mag worden geacht. In de voorgaande verslaggeving hebben we aangenomen dat er geen verband bestond tussen de onderwerpen waarnaar werd gevraagd en het al dan niet deelnemen aan de enquête. Slechts op een enkel punt hebben we verwezen naar de mogelijkheid van beïnvloeding van de respons vanuit het gevraagde onderwerp. Desondanks moeten we bedacht blijven op de mogelijkheid dat eigenaren juist wél of juist niet deelnamen aan de enquête om redenen die verband houden met het gevraagde.

Nadat we dit hebben vastgesteld komen we toe aan een aantal conclusies, aanbevelingen en opmerkingen. Uitdrukkelijk zij gesteld dat het om zaken gaat die in ieder geval aandacht verdienen in de afwegingen betreffende het te voeren fokbeleid. Het is aan de rasvereniging om mede op basis van de hier aangestipte punten, en wellicht ook nog andere in het rapport genoemde zaken, het fokbeleid vast te stellen.

1. Ten aanzien van de **Algemene gegevens**:

- Een lidmaatschapspercentage van 22,4 procent bij eigenaren van honden in de steekproef is, in vergelijking met dat bij andere onderzochte rassen, 'vrij laag' te noemen. Datzelfde geldt voor de respons op de enquête (43,5%). Het blijkt daarentegen dat bijna veertig procent (39,9%) van de eigenaren eerder een Labrador Retriever heeft gehad. Een groot deel van de Labrador-eigenaren is kennelijk trouw aan het ras. Er lijkt dus nog ruimte te zijn om de betrokkenheid van eigenaren van Labradors bij de rasvereniging te vergroten.
- Het blijkt dat bijna 90% van de honden in de onderzochte groepen nooit op een hondenshow is geweest, kennelijk zijn voor die eigenaren andere aspecten van hun hond van belang dan het behalen van exterieurkwalificaties.
- Het sterftepercentage in het onderzochte leeftijdsgebieden is laag vergeleken met de meeste andere eerder onderzochte rassen. Er is geen in het oog springende doodsoorzaak aan te wijzen.

2. Ten aanzien van **Gezondheid**:

- Wat gezondheid in het algemeen betreft scoort de Labrador goed in vergelijking met andere rassen. Bij 40,2% van de honden in de onderzochte leeftijdsgebieden worden gezondheidsproblemen gemeld.

- De meeste problemen vinden we in de categorie 'Huid en haar' (14,5%). Voor een belangrijk deel moet dit percentage worden toegeschreven aan Allergie/Atopie, een stoornis die een erfelijke basis heeft. Deze stoornis verklaart deels ook de problemen die we in de categorie 'Oren en gehoor' aantreffen.
- In de categorie 'Ledematen' zien we dat er een aanzienlijke verbetering is opgetreden in vergelijking met het eerdere onderzoek. Dit mag op het conto worden geschreven van de Labrador-fokkers en van het door de NLV gevoerde beleid. In de huidige onderzoeksgroep blijkt vooral elleboogdysplasie (ED) een probleem te zijn.
- Belangrijk zijn de problemen in de categorie 'Spijverteringsstelsel' bij ruim vijf procent van de honden. Het gaat om een veelheid van verwante symptomen die allemaal wijzen op verminderde vitaliteit die zijn basis vindt in de opname van voedingsstoffen.
- De problemen in de categorie 'Zenuwstelsel' bij één op de vijftieng honden betreffen vooral epilepsie. Epilepsie slechts één van de klinische symptomen in een late fase van het ziektebeeld van een veelheid van primaire afwijkingen. Dat maakt het moeilijk hierop ander beleid in te zetten dan het uitsluiten van lijders.
- Ook in de categorie 'Ogen en gezichtsvermogen' heeft het NLV-beleid succes opgeleverd. Met name het percentage lijders aan Progressieve Retina Atrofie (PRA) werd sinds het eerdere onderzoek drastisch verminderd. Voor de beide overige afwijkingen die regelmatig voorkomen bij de Labrador, Cataract en Retina Dysplasie (RD), werd minder vooruitgang geboekt.

3. Ten aanzien van **Gedrag**:

- Eigenaren ervaren hun Labrador als een aangename honden die aanhankelijk, vriendelijk en vrolijk zijn. Het zijn de kwalificaties die door de meerderheid van de eigenaren worden aangegeven. Een klein aantal honden (minder dan één procent) heeft minder positieve kenmerken zoals grommen en geneigdheid tot bijten.
- De karakteristieke nervositeit, angst en felheid verdienen alle aandacht in het fokbeleid. Het gaat slechts om een heel beperkt aantal honden. Bange en nerveuze honden zouden uitgesloten moeten worden van de fokkerij en ook met al te felle honden zouden fokkers terughoudend moeten zijn.
- In vier van de zes categorieën die hier werden beoordeeld nam, vergeleken met de resultaten van het onderzoek van 1995, het percentage honden met 'probleemdrag' toe. De uitzonderingen hierop waren het gedrag ten opzichte van onbekende kinderen en ten opzichte van onbekende volwassenen, beide bleven nagenoeg gelijk. Het grootste 'probleem' van de Labrador lijkt het (onbestuurbare?) luidruchtige en uitbundige gedrag in combinatie met de afmetingen van de hond. Daarnaast is er de groep honden (ruim 6% van de populatie) die zich redelijk onaangenaam gedraagt ten opzichte van onbekende honden.

4. Ten aanzien van **Fokkerij**:

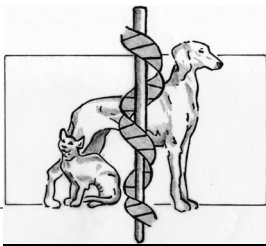
- In termen van aantallen fokdieren zien we een redelijke spreiding. Wat dat betreft lijkt de toekomst van de Nederlandse populatie van de Labrador Retriever dan ook zeker gesteld. Toch zien we ook dat slechts een heel klein percentage van de dekruen een (te) groot aandeel heeft in de geboren nesten, waardoor het de vraag is of deze conclusie op termijn stand houdt.
- Het percentage van de nesten dat met behulp van keizersnede werd geboren, is verontrustend hoog (19,8%). De mate waarin teven hun nesten 'op normale wijze' kunnen krijgen, is één van de indicatoren voor het vitaliteitsniveau van het ras. Kennelijk is er bij de Labrador Retriever iets aan het ontsporen op dit punt. Het is belangrijk daar aandacht aan te besteden.
- Een vergelijking van de verdeling van de gezondheidsproblemen over de honden met en de honden zonder nakomelingen leverde, voornamelijk vanwege de lage aantallen, geen zinnig interpreteerbare resultaten op.

- Kijken we naar verschillen in gedragsuitingen dan blijken teven waar mee gefokt is minder bang en nerveus en bovendien vriendelijker te zijn dan de overige teven
- Castraties kunnen een wezenlijke bedreiging voor het fokbeleid worden, met name waar het de teven betreft, waarvan op de leeftijd van 3 jaar bijna twee-derde deel gesteriliseerd is. Uit het onderzoek blijkt slechts voor een beperkt deel van deze honden dat de aanleiding voor sterilisatie te maken heeft met in de honden gelegen oorzaken.

Het is aan de Rasvereniging de consequenties te verbinden aan de bevindingen uit dit onderzoek. Behalve de hierboven genoemde aspecten zullen er zeker nog zaken zijn die, door de wijze waarop dit onderzoek werd opgezet en uitgevoerd, buiten de aandacht bleven. Met name de aspecten die in de nieuwe rasstandaard aan de orde komen, de daar genoemde fouten 'obesitas' en 'manken en incorrect gangwerk' verdienen aandacht. Behalve op het aspect 'manken' (problemen met de ledematen), hebben we daar vanuit dit onderzoek geen zicht op.

Het verdient aanbeveling om de hier gepresenteerde gezondheidsinventarisatie op termijn van enkele jaren te herhalen, om meer zekerheid te krijgen omtrent de gesignaleerde verschijnselen en hun effect in de tijd.

Bijlage : Enquêteformulier Gezondheidsinventarisatie
Versie : Labrador Retriever (4 pagina's).

GENETIC COUNSELLING SERVICES

GEZONDHEIDSINVENTARISATIE LABRADOR RETRIEVER

Wilt u indien nodig onderstaande adresgegevens aanvullen of verbeteren?

Naam eigenaar:

Adres:

Postcode:

Telefoonnummer:

Woonplaats:

Enquêtenummer:

Naam van de hond:

NHSB-nummer:

Geslacht: geboortedatum:

1 Is de bovengenoemde hond nog in uw bezit?

JA

⇒ naar vraag 2

NEE

Is de hond overleden?

NEE

⇒ Wilt u dit formulier retourneren m.b.v. de antwoordenvolpoe en, indien bij u bekend, hieronder naam en adres van de nieuwe eigenaar aangeven? Wij danken u voor uw medewerking.

Gegevens

Voorletters: ..... Naam: .....

nieuwe

Straat: ..... Huisnummer: .....

eigenaar

Postcode: ..... Woonplaats: .....

JA

⇒

Wat was de leeftijd bij overlijden? ... jaar en ... maanden

Waaraan is de hond overleden? .....

Wij verzoeken u de overige vragen van deze enquête in te vullen en door te gaan met vraag 2.

2. Bent u lid van de rasvereniging?

JA

NEE

⇒ naar vraag 3

3. Hoe bent u in het bezit van deze hond gekomen?

zelf gefokt

⇒ naar vraag 5

hond is als pup gekocht bij fokker

hond is overgenomen van eerdere eigenaar

⇒ naar vraag 4

4. Is de hond aangeschaft via de pupinfo van de rasvereniging?

JA

NEE

⇒ naar vraag 5

5. Met welk doel hebt u de hond aangeschaft? *Meerdere hokjes aankruisen mogelijk!*

huishond

showhond

fokhond

jachthond

verdediging

waakhond

anders, nl. ....

⇒ naar vraag 6

6. Voldoet de hond aan de verwachtingen die u bij aanschaf had?

JA

⇒ naar vraag 7

NEE

⇒ Wat is hiervan de reden?

⇒ naar vraag 7

7. Bent u door de verkoper voldoende voorgelicht over de rastypische eigenschappen, de opvoeding en de noodzakelijke verzorging van de hond?

JA

⇒ naar vraag 8

NEE

⇒ Waarin schoot de voorlichting te kort?

⇒ naar vraag 8

8. Hebt u eerder een hond van dit ras gehad?

JA

⇒ Hoe oud is/zijn die hond(en) (geworden)?

NEE

..... jaar   wel/niet nog in leven

..... jaar   wel/niet nog in leven

..... jaar   wel/niet nog in leven

⇒ naar vraag 9

9. Bent u tevreden over het uiterlijk van de hond?

JA

⇒ naar vraag 10

NEE

⇒ Wat is hiervan de reden?

⇒ naar vraag 10

10. Bent u met deze hond wel eens naar een tentoonstelling geweest?

JA

⇒ Hoe vaak kreeg deze hond de volgende kwalificaties?

NEE

..... x uitmuntend   ..... x zeer goed   ..... x goed   ..... x matig

⇒ naar vraag 10.a

- 10.a Apporteert uw hond (brengt hij bijv. speeltjes bij u)? JA NEE
 Zwemt uw hond graag? JA NEE

⇒ naar vraag 11

11. Waren of zijn er problemen met de gezondheid van deze hond?

- NEE ⇒ naar vraag 11.a
 JA ⇒ Hebt u in verband met deze problemen een dierenarts geraadpleegd?

NEE ⇒ Kunt u de problemen hieronder beschrijven?

JA ⇒ Kunt u hieronder aangeven waar uw dierenarts deze problemen aan toeschreef?

☐ HUID EN HAAR	☐ LONGEN EN LUCHTWEGEN
☐ WERVELKOLOM	☐ SPIJSVERTERINGSSTELSEL
☐ LEDEMATEN	☐ NIEREN EN URINEWEGEN
☐ GEBIT	☐ MELKKLIEREN
☐ ZENUWSTELSEL	☐ GESLACHTSORGANEN
☐ OGEN EN GEZICHTSVERMOGEN	☐ VOORTPLANTING
☐ OREN EN GEHOOR	☐ HORMONEN
☐ BLOED EN AFWEERSYSTEEM	☐ LEVER
☐ HART EN VAATSTELSEL	☐ GEDRAG

Welke ziekte(n) heeft uw dierenarts genoemd?

11.a is uw hond (officieel) onderzocht op één of meer van de onderstaande ziekten? Zo ja, wat was de uitslag?

Oogaandoeningen in en rond de oogbol:		datum onderzoek .....
- Distichiasis	vrij / voorlopig niet vrij / niet vrij	
- Retina dysplasie (RD)	vrij / voorlopig niet vrij / niet vrij	(focaal/geografisch/totaal)
- PRA	vrij / / niet vrij	
- Cataract	vrij / voorlopig niet vrij / niet vrij	
- Entropion	vrij / voorlopig niet vrij / niet vrij	
- Ectropion	vrij / voorlopig niet vrij / niet vrij	
- indien een andere oogaandoening vastgesteld is: welke aandoening?		
.....		
Heupdysplasie:		datum onderzoek .....
- uitslag: A / B / C / D / E	geopereerd: ja / nee	
Elleboogdysplasie:		datum onderzoek .....
-uitslag: vrij / niet vrij	gradatie:	geopereerd: ja / nee

⇒ naar vraag 12

12. Is door u of een dierenarts ooit één van de onderstaande ziekten of aandoeningen vastgesteld?

NEE ⇒ naar vraag 13

JA ⇒ door uzelf door een dierenarts

Wilt u hieronder de betreffende ziekte(n) aankruisen?

TUMOREN / KANKER

EPILEPSIE (toevallen, periodieke aanvallen met evenwichtsstoornissen, verkrampingen en eventueel bewustzijnsverlies)

SUIKERZIEKTE (afwijkende suikerstofwisseling met o.a. veel drinken/plassen)

HYPOTHYREOIDIE (te traag werkende schildklier)

MYOPATHIE (spierzwakte en abnormaal stijf gangwerk op jonge leeftijd)

CRYPTORCHIDIE/MONORCHIDIE (niet of onvoldoende indalen van één of beide zaadballen in de balzak)

ATOPIE (allergisch huidprobleem met verschijnselen van jeuk)

OCD VAN DE HAK (botstofwisselingsstoornis van het kraakbeen in de hak, resulterend in kreupelheid)

SPONDYLOSE (vergroeiingen van de wervels)

KOPERSTAPELING (leverafwijking als gevolg van een afwijkende koperstofwisseling)

PATELLA LUXATIE (afwisselend "hinkend" en normaal lopen met de achterbenen t.g.v. een verschuiving van de knieschijf)

EXERCISE INDUCED COLLAPSE (E.I.C.) (spierzwakte, incoördinatie en flauwtes na sterke inspanning)

NARCOLEPSIE (onbedwingbare plotselinge slaapaanvallen, soms ook plotselinge spierverslappingen)

ANDERS, NAMELIJK .....

⇒ naar vraag 13

13. Heeft uw hond raszuivere nakomelingen?

NEE ⇒ naar vraag 14

Aantal

JA Hoeveel nesten heeft hij/zij voortgebracht? .....

Aantal paringscombinaties met natuurlijke dekking .....

Aantal paringscombinaties met kunstmatige inseminatie .....

Aantal malen dat de teef na dekking niet drachtig was .....

Aantal nesten met natuurlijke geboorte .....

Aantal nesten geboren met de keizersnede .....

Aantal geboorten waarbij sprake was van weeënzwakte .....

Voor alle geboren nesten samen Totaal reu teef

Aantal levend geboren pups .....

Aantal doodgeboren pups .....

Aantal pups in leven op 8 weken .....

Zijn deze nakomelingen gefokt volgens het fokreglement van de rasvereniging? JA NEE

13.a Indien uw hond een teef is: Op welke leeftijd werd zij voor het eerst loops? ..... jaar en ..... maanden

Om de hoeveel maanden wordt zij loops? ..... maanden

Is zij na de loopsheid schijnzwanger? JA NEE

⇒ naar vraag 14

14. Is de hond inmiddels gesteriliseerd/gecastreerd?

NEE ⇒ naar vraag 15

JA Op welke leeftijd heeft de sterilisatie/castratie plaatsgevonden? ..... jaar en ..... maanden

Wat was de reden van de sterilisatie/castratie?

.....

Vertoont uw hond verschijnselen van incontinentie na de sterilisatie/castratie? JA NEE

Zo ja, hoe snel na de ingreep openbaarden zich deze verschijnselen voor het eerst? ..... jaar en ..... maanden

15. Kunt u aangeven hoe uw hond zich in het algemeen gedraagt? (U kunt meerdere hokjes aankruisen)

☐ Rustig	☐ Grommerig	☐ Aanhankelijk
☐ Actief	☐ Geneigd tot bijten	☐ Vriendelijk
☐ Nerveus	☐ Bang	☐ Beweeglijk
☐ Fel	☐ Vrolijk	☐ Anders

⇒ naar vraag 16

16. Hoe gedraagt uw hond zich bij benadering door volwassen personen? (U kunt meerdere hokjes aankruisen)

- Bij BEKENDE volwassenen:
☐ Rustig	☐ Afstandelijk
☐ Vriendelijk	☐ Bang
☐ Uitbundig	☐ Grommerig
☐ Aanhankelijk	☐ Geneigd tot bijten
☐ Luidruchtig	☐ Wisselend

Welk gedrag ervaart u als het grootste probleem? ..... (gedrag invullen)

- Bij ONBEKENDE volwassenen:
☐ Rustig	☐ Afstandelijk
☐ Vriendelijk	☐ Bang
☐ Uitbundig	☐ Grommerig
☐ Aanhankelijk	☐ Geneigd tot bijten
☐ Luidruchtig	☐ Wisselend

Welk gedrag ervaart u als het grootste probleem? ..... (gedrag invullen) ⇒ naar vraag 17

17. Hoe gedraagt uw hond zich bij benadering door kinderen? (U kunt meerdere hokjes aankruisen)

- Bij BEKENDE kinderen:
☐ Rustig	☐ Afstandelijk
☐ Vriendelijk	☐ Bang
☐ Uitbundig	☐ Grommerig
☐ Aanhankelijk	☐ Geneigd tot bijten
☐ Luidruchtig	☐ Wisselend

Welk gedrag ervaart u als het grootste probleem? ..... (gedrag invullen)

- Bij ONBEKENDE kinderen:
☐ Rustig	☐ Afstandelijk
☐ Vriendelijk	☐ Bang
☐ Uitbundig	☐ Grommerig
☐ Aanhankelijk	☐ Geneigd tot bijten
☐ Luidruchtig	☐ Wisselend

Welk gedrag ervaart u als het grootste probleem? ..... (gedrag invullen) ⇒ naar vraag 18

18. Hoe gedraagt uw hond zich bij benadering door volwassen honden? (U kunt meerdere hokjes aankruisen)

- Bij BEKENDE honden:
☐ Rustig	☐ Afstandelijk
☐ Vriendelijk	☐ Bang
☐ Uitbundig	☐ Grommerig
☐ Aanhankelijk	☐ Geneigd tot bijten
☐ Luidruchtig	☐ Wisselend

Welk gedrag ervaart u als het grootste probleem? ..... (gedrag invullen)

- Bij ONBEKENDE honden:
☐ Rustig	☐ Afstandelijk
☐ Vriendelijk	☐ Bang
☐ Uitbundig	☐ Grommerig
☐ Aanhankelijk	☐ Geneigd tot bijten
☐ Luidruchtig	☐ Wisselend

Welk gedrag ervaart u als het grootste probleem? ..... (gedrag invullen) ⇒ naar vraag 19

19. Hoe vindt u de gehoorzaamheid van de hond? Zeer goed Goed Matig Slecht Zeer slecht

Hebt u met deze hond een gehoorzaamheids cursus gevolgd? JA NEE Soort cursus .....

Diploma behaald? JA NEE Cursus afgemaakt? JA NEE

Hebt u met deze hond een apporteertraining en/of een jachtcursus gevolgd? JA NEE

Diploma behaald? JA NEE Cursus afgemaakt? JA NEE

Ondergetekende gaat er mee akkoord dat de verstrekte gegevens worden verzameld en geanalyseerd door Genetic Counselling Services. Rapportage zal in algemene zin en geanonimiseerd plaatsvinden.

Ondergetekende heeft wel / geen bezwaar tegen opname van de hier verstrekte gegevens over de hond in de NLV-database.

Datum: ..... Handtekening eigenaar: .....

Einde van deze enquête. Wilt u het vragenformulier tekenen en terugsturen met behulp van de bijbehorende antwoordenvolp? (geen postzegel nodig). Wij danken u hartelijk voor uw medewerking.